

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O.P.S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**VÁCLAV HAVEL – DIVADELNÍ AUTOR
A VEŘEJNÝ FENOMÉN**

AUTOR: JOLANA FARÁŘOVÁ
STUDIJNÍ OBOR: REGIONÁLNÍ STUDIA
FORMA STUDIA: KOMBINOVANÉ
VEDOUcí PRÁCE: PHDR. MILAN LUPTÁK, CSC.
KATEDRA: SPOLEČENSKÝCH VĚD

2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem „Václav Havel – divadelní autor a veřejný fenomén“ vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké škole evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji především svému vedoucímu práce PhDr. Milanu Luptákovi, Csc. za zodpovědný přístup, cenné rady, postřehy a metodické vedení práce.

Speciální poděkování patří Doc. Ing. Ivanu M. Havlovi PhD., za stať o umělém jazyku *ptydepe*, kterou napsal pro potřeby této práce a za doplnění životopisných údajů.

Děkuji rovněž i PhDr. Janu Follovi, za podnětné a důležité informace a zvláště za zprostředkování setkání s prezidentem Václavem Havlem.

Motto: *„Bytí má zkrátka paměť. A tedy i moje maličkost – buržoazní dítě, laborant, voják, kulisák, divadelní autor, disident, vězeň, prezident, penzista, veřejný fenomén a poustevník, údajný hrdina a tajný strašpytel – ta tu bude navždy. Respektive ne tu, ale kdesi. Nikoliv však jinde, ale kdesi tu.“*

Václav Havel

ABSTRAKT

FARÁŘOVÁ, J. *Václav Havel, divadelní autor a veřejný fenomén : bakalářská práce*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2011. 61 s. Vedoucí bakalářské práce : PhDr. Milan Lupták, Csc.

Klíčová slova: demokracie, disident, divadelní hry, dramatik, nepolitická politika, prezident, spisovatel, totalita

Cílem bakalářské práce je vytvoření mnohoznačného „obrazu“ Václava Havla jako dramatika se smyslem pro absurdní humor na jedné straně a filozofujícího politika, který se zabývá zásadními mravními otázkami této doby na straně druhé. Přičemž tyto póly tvoří jeden celek, jsou neoddělitelné, vzájemně se prolínají. Práce ukazuje na zásadní dvojlomnost jeho uvažování, kdy se zjednodušeně řečeno některým myšlenkám sebeironicky vysmívá ve svých hrách a totožnými tématy se úplně vážně zabývá ve svých statích.

V této práci jsou porovnány tři divadelní hry. Každá z nich časově kopíruje Havlovu tvorbu od jeho začátků v šedesátých letech, přes léta osmdesátá po jeho poslední divadelní počín. Dále je použito pět politických projevů a statí, rovněž vybrané v časovém sledu.

Součástí práce je seznam cen a medailí, které Václav Havel obdržel během jeho dosavadního života, seznam divadelních her, jež napsal a životopis jeho zesulé první ženy. Přínosný je příspěvek od Ivana M. Havla týkající se vzniku syntetického jazyka ptydepe, vytvořený právě pro potřeby této práce.

ABSTRACT

FARÁŘOVÁ, J. *Václav Havel, playwright and public phenomenon : bachelor work*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2011. 61 s. Vedoucí bakalářské práce : PhDr. Milan Lupták, Csc.

Key words: apolitical policy, democracy, disident, dramatist, prezident, speeches, totality, writer.

The objective of this bachelor work is to create significant „picture“ of Václav Havel as the dramatist with sense of an absurd humour on one hand and the politician – philosopher who engages in fundamental moral issues of this time on the other hand. Where as these poles form whole, they are inseparable, they blend together. This work points to the essential birefringence of his thinking because he is able to satirize particular thoughts in his plays and seriously employ himself with the identical theme in his treatises.

In this work free stage plays are compared. Each of them temporally traces Havel's creation since his beginning in the 1960s, over the 1980s till his last theatre work. There are also five political speeches and essays chosen chronologically as well.

The work includes a list of prizes and medals by which Václav Havel was awarded during his life, a list of his plays and the biography of his late first wife. The paper by Ivan M. Havel is considered to be beneficial. This paper refers to origin of a synthetic language *ptydepe*, created for needs of this work.

OBSAH

ÚVOD	12
1 CÍLE A METODIKA	15
2 ŽIVOTOPIS	16
2.1 DĚTSTVÍ	16
2.1.1 Poválečné období	17
2.1.2 Školní léta	18
2.2 POČÁTKY VEŘEJNÉHO PŮSOBENÍ	19
2.2.1 Vojna	20
2.2.2 Divadelní začátky	21
2.3. ROK 1968	22
2.4 SEDMDESÁTÁ A OSMDESÁTÁ LÉTA	23
2.4.1 Charta 77	24
2.4.2 Období věznění	25
2.4.3 Život na svobodě	28
2.4.4 Konec osmdesátých let	28
2.5. SAMETOVÁ REVOLUCE	29
2.6 PREZIDENT	30
2.6.1 Československý prezident	30
2.6.2 Český prezident	30
2.6.3 Postprezidentské období	31
3 DRAMATICKÉ TEXTY	33
3.1 VYROZUMĚNÍ	33
3.1.1 Atmosféra doby	33
3.1.2 Děj hry	34

3.1.3 Citace částí hry vztahující se k dané problematice.....	35
3.1.4 Poznámka autora k Vyrozumění z roku 1983.....	36
3.2 POKOUŠENÍ	37
3.2.1 Okolnosti vzniku.....	37
3.2.2 Děj hry.....	37
3.2.3 Poznámky ke hře.....	39
3.3 ODCHÁZENÍ.....	40
3.3.1 O hře	40
3.3.2 Děj hry	40
3.3.3 Ke hře	41
4 POLITICKÉ TEXTY	43
4.1 PROJEV NA DOBŘÍŠI NA SETKÁNÍ MLADÝCH SPISOVATELŮ (1956).....	43
4.2 DOPIS HUSÁKOVI (1975)	44
4.2.1 Obsah „Dopisu“	45
4.3 MOC BEZMOCNÝCH (1978).....	47
4.4 POLITIKA SVĚDOMÍ (1984)	48
4.5 „RUDOLFINSKÝ“ PROJEV (1997).....	49
ZÁVĚR.....	51
PŘÍLOHA I	54
PŘÍLOHA II.....	56
PŘÍLOHA III	58
PŘÍLOHA IV.....	60
PŘÍLOHA V - PTYDEPE.....	67
POZNÁMKY O PREHISTORII JAZYKA PTYDEPE.....	67

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	70
-------------------------------------	-----------

ÚVOD

Téma své bakalářské práce - osobnost Václava Havla, autora divadelních her a zároveň výrazného fenoménu na naší i mezinárodní politické scéně - jsem si zvolila proto, že mě zaujal jeho životní příběh, jeho cesta plná dobrodružných zákrut, objížděk, křižovatek... Cesta, jež mu přinesla mnoho rolí a vynesla ho až do té nejvyšší prezidentské.

Tato práce se zabývá Václavem Havlem jako politikem v kontextu s jeho esejistickou a divadelní tvorbou. Hlavním cílem je vytvořit „obraz“ této významné osobnosti – dramatika se smyslem pro absurdní humor a pro ironii i sebeironii na jedné straně a filosofujícího politika, který velmi vážně zkoumá zásadní mravní otázky současnosti, na straně druhé. Oba tyto póly Havlovy osobnosti, jež se vzájemně doplňují a ovlivňují, tvoří jeden kompaktní celek. Celek typický, nezaměnitelný, nepřehlédnutelný a pro mnohé zároveň neakceptovatelný.

Podrobnějším studiem a zkoumáním jeho her a esejí, ale i politických projevů a dalších Havlových výpovědí lze nalézt spojitost i dvojlomnost v autorově uvažování. Havel ve svém díle zkoumá mimo jiné relativitu pravdy, nejednoznačnost slov a zrádnost frází. Nejedna replika v jeho hrách je sama o sobě pravdivá a ve své podstatě ušlechtilá, v kontextu jeho absurdních her však vyznívá prázdně až falešně. Zjednodušeně lze říci, že se Havel některým myšlenkám ve svých dramatech sebeironicky vysmívá, zatímco ve svých statích je rozvíjí zcela vážně. Právě tato, již zmiňovaná dvojlomnost provází Havla celou jeho politickou i uměleckou kariérou. Václav Havel v této souvislosti rád cituje výrok svého kolegy a přítele, režiséra Jana Grossmana o tom, že divadlo se má dělat poctivě, ale nemá se brát příliš vážně. A o politice platí podle jeho mínění v zásadě totéž.

Tato zjištění vedou k dalším otázkám... Je dobré mít v politice intelektuály, umělce či dramatiky? Může být intelektuál, umělec, či dramatik dobrým politikem? Mělo by se v politickém životě angažovat více intelektuálů? Jaká by pak byla politická kultura? Jiný prezident Edvard Beneš vyslovil názor, v němž umělce v politických funkcích spíše nedoporučuje. A měl pro toto tvrzení své vysvětlení:

„Pokud je politik pouze vědcem, ... hledí jen na realitu a vyvozuje z toho suše důsledky, nebývá politikem tvůrčím, je analytikem a intelektuálem, který nedovede kombinovat, tvořit intuitivně pro budoucnost, vidět rozsah událostí, mít velké koncepce – bývá politikem suchým, neživotným, bez intuice a vzmachu“.

„Pokud je politik příliš umělcem, nemá – li dostatečný smysl pro vědeckou analýzu, pro objektivní zkoumání skutečnosti, dává se nutně unášet intuicí, city, kombinační a imaginární silou své duše a krajně individualistickým charakterem. Žene se pak často za fantaziemi, nemožnými kombinacemi, za citovými vzněty, politikou vášně, lásky nebo nenávisti, pohrdá filosofickou a vědeckou školeností, a jde za vším pravidelně povrchně a nedbale. Spoléhá na nadání a nápad. Odtud pochází to, že dobří spisovatelé v politice ztroskotávají, že umělci z povolání jsou pravidelně v politice považováni za blázny a fantasy“.¹

Naproti tomu Václav Havel zastává názor a sám mi jej při osobním rozhovoru² potvrdil, že intelektuálové a umělci jsou v politice velmi potřební. Zejména proto, že jsou schopni pojmut problémy jinak a hlouběji, než standardní politici vycházející z líhni politických stran. Jsou předurčení k přemýšlení v širších souvislostech, snaží se hledat odpovědi na zásadní otázky týkající se moderního světa. Kvůli svému založení nejsou obvykle dostatečně razantní při vlastním fungování v politických sférách. Z jeho odpovědi vyplývá, že mnohé z toho, co Beneš považuje za slabiny a nedostatky, Havel naopak upřednostňuje a vidí jako výhodu.

PEHE³ říká o Václavu Havlovi, že zvolením do funkce prezidenta se stal téměř ze dne na den profesionálním politikem, avšak politikem těžko zařaditelným, neortodoxním. Tuto výjimečnost lze spatřit nejen ve formě i obsahu jeho projevů (jež navazují na jeho esejistickou tvorbu z období disentu), ale rovněž v některých prezidentských aktivitách, do té doby nevídaných. A jelikož byl do prezidentské funkce katapultován vlivem převratných historických událostí, nikoliv na základě pravidel „standardní politiky“, nehodlal se hře partajních politiků jednoduše přizpůsobovat.

---

¹ BENEŠ, E. *Sociolog-teoretik a politik-praktik*. Sociologická revue, ročník VII (1936), č.1-2. in PROROK, V. *Úvod do politologie*. 1. vyd. Pardubice, 2003, str. 11.

² Naše setkání se uskutečnilo v rámci Literárního večera v Knihovně Václava Havla, po autorském čtení jeho raných lyrických básní dne 3.6.2010.

³ PEHE, J. *Václav Havel: Homo Politicus* [online]. Praha : Pehe, 2005 [cit. 20.10.2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.pehe.cz/prednasky>>.

PEHE⁴ rovněž tvrdí, že zmiňovaná nelibost některých lidí souvisí s vnímáním Havla jako nepříjemného zrcadla naší rozporuplné minulosti. Podle jeho názoru Havel svým kosmopolitismem nastavil zrcadlo všem „provinciálům“ a dále některým intelektuálům, jež nechápou, proč se zrovna on stal „oblíbencem historie“.

---

⁴ PEHE. J, *Václav Havel: Homo Politicus* [online]. 2005, [cit. 20.10.2010], Dostupný z WWW: <<http://www.pehe.cz/prednasky>>.

1 CÍLE A METODIKA

Cílem této práce je poukázat na spojitost mezi Havlem dramatikem a Havlem politikem, na to, co jej činí jedinečným fenoménem - pro jedny až zbožňovanou ikonou, pro další však individuem podivínským a nepřijatelným.

Smyslem této práce je vytvoření „obrazu“ Václava Havla tak, jak je to zmiňováno v úvodu bakalářské práce, tedy prostřednictvím jeho her a politických textů. Pomocí srovnání vybraných replik, obsažených v jeho hrách, bude poukázáno na témata, která v dramatické formě interpretuje s groteskním nadhledem. Stejná témata však ve svých politických projevech, ale i ve svých esejích, článcích, komentářích a úvahách reflektuje zcela vážně.

Součástí práce je rovněž životopis Václava Havla s akcentem na události, které se vztahují k jeho pozdější veřejné činnosti. Poukazují na vliv rodinného prostředí, na výchovu a hodnoty, jež ho formovaly a daly tak základ k jeho celoživotním postojům a aktivitám. Nahlédnutí do rodinného zázemí, tedy ke kořenům jeho osobnosti, tak může přispět k pochopení Havlova díla i jeho veřejného působení.

Srovnávací analýza Havlových textů se opírá o tři divadelní hry, reprezentující tři období jeho dramatické tvorby - *Vyrozumění*⁵ (1965), *Pokoušení*⁶ (1985), *Odcházení*⁷ (2008). Z politicky zaměřených textů jsou pro tuto práci stěžejní - *Havlův projev na aktivu mladých začínajících autorů*⁸ (1956), *Dopis Husákoví*⁹ (1975), slavné eseje *Moc bezmocných*¹⁰ (1978) a *Politika a svědomí*¹¹ (1984) a jeho „*Rudolfinský projev*“¹² (1997). Jako doplňující materiál pro bakalářskou práci poslouží další texty z pera tohoto spisovatele, politika a brilantního glosátora věcí veřejných.

---

⁵ HAVEL, V. *Hry*. Praha, 1991, 510 s.

⁶ HAVEL, V. *Hry*. Praha, 1991, 510 s.

⁷ HAVEL, V. *Odcházení*. Praha, 88 s.

⁸ HAVEL, V. *Pochyby o programu* [online]. 1999 [cit. 2010-10-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.vaclavhavel-library.org/cs/vaclav-havel/spisy/3/texty-1953-1968>>.

⁹ Havel, V. *O lidskou identitu*. Praha, 1990.

¹⁰ Havel, V. *O lidskou identitu*. Praha, 1990.

¹¹ Havel, V. *Do různých stran*. Praha, 1990.

¹² HAVEL, V. *Rudolfinský projev* [online]. Praha : Knihovna Václava Havla, 12.9.1997, č.záznamu: PD000001079, digitální archiv Knihovny Václava Havla, [cit 2010-11-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.vaclavhavel-library.org>>.

2 ŽIVOTOPIS

2.1 DĚTSTVÍ

Václav Havel se narodil 5. 10. 1936 v Praze do bohaté a vlivné rodiny patřící k tehdejší buržoazní vrstvě české společnosti. Jeho rodiči byli Václav M. Havel a Božena Havlová. Jeho otec byl

„přesvědčeným demokratem a obdivovatelem Tomáše G. Masaryka“.¹³

Zájem o politiku bral jako svoji občanskou povinnost a zastával názor, že státní zřízení by mělo fungovat ve formě kapitalismu sociálního typu. V čele parlamentní demokracie by měla stát „kulturní elita“ ve smyslu oproštění se od mocenských zájmů, jako strážkyně společenského růstu. V pramenech se o něm hovoří jako o člověku energickém, avšak laskavém a klidném. Václavova matka Božena, dcera novináře a diplomata Huga Vavrečky, byla silná osobnost a vášnivá milovnice knih. Studovala užité umění a na vzdělání svých synů kladla velký důraz už od jejich útlého dětství.

Havlovi prosluli pořádáním oslav na svém letním sídle pojmenovaným Havlov¹⁴, kam zvali významné osobnosti tehdejšího kulturního a společenského života, právníky, malíře a spisovatele. Václavův bratr Ivan M. Havel vzpomněl na Vítězslava Nezvala, Eduarda Basse, malíře Otakara Nejedlého, zoologa Julia Komárka nebo architekta Vladimíra Grégra. Takto profilované rodinné klima, vymykající se průměru, mělo na Václava zásadní vliv a směřovalo jej k rolím, které později více či méně dobrovolně přijal.

V období druhé světové války trávil Václav Havel - spolu s jeho o dva roky mladším bratrem - určitý čas na Havlově, který pro ně znamenal útočiště a kde měli relativní klid. V září 1942 začal navštěvovat zdejší školu v obci Žďárec. Kromě školní docházky prohlubovala a doplňovala matka vzdělání svým synům osobně i pomocí domácí vychovatelky. Už od útlého věku je vedla k debatám s osobnostmi, jež rodinu navštěvovaly a v neposlední řadě i ke studiu cizích jazyků. Sama hovořila francouzsky, německy, anglicky a částečně rusky.

---

¹³ KEANE, J. *Politická tragedie v šesti dějstvích*. Praha, 1999, s. 20.

¹⁴ venkovské sídlo na Moravě nedaleko Tišnova, vila s bazénem umístěná v lesích, nedaleko potoka Bobrůvka, v dosahu obce Žďárec.

Na Havlově je zastihl i konec války, poznamenaný strachem z bombardování. K tomu si Václav jako osmiletý chlapec poznamenal:

*„9. května odpoledne byl Žďárec bombardován, poněvač tam bylo ještě nemecké vojsko, které se nevzdalo. Po náletu se k nám uchýlilo mnoho žďáreckých obyvatel. Odpoledne jsme prožili úprk německého vojska kolem nás a jeho ostřílování od Rojetína... Ruské granáty dopadaly až k Havlovu. My děti jsme se bály (a myslím, že velcí také). Já jsem chtěl být v tu chvíli v Austrálii a Iveček se pokakal“.*¹⁵

2.1.1 Poválečné období

Rostoucí vliv komunistů po válce a hlavně po únoru 1948 znamenal pro Havlovu rodinu pronásledování, emigraci strýce Miloše, ztrátu majetku i společenské prestiže. Otec se stal zaměstnancem ve svém vlastním podniku, kde zastával funkci poradce národního správce a plánovače. K tomuto neradostnému období obav, nejistot a ústrků Václav Havel poznamenal:

*„Dlouhá léta jsme tam (do Lucerny) chodili vždycky v neděli na obědy a národní správce s námi sedával, měl k naší rodině téměř intimně spiklenecký vztah. Bývalí zaměstnanci nám podstrojovali, pomrkávali na nás a nosili nám mohutné protekční porce“.*¹⁶

Za zmínku stojí osobnost Václavova strýce Miloše. Bratr Václava M. Havla byl člověk společenský, přátelé o něm hovořili jako o okouzujícím, elegantním a velmi schopném člověku se smyslem pro sociální spravedlnost. Patřil mezi takzvanou „pražskou smetánku“, pohyboval se ve společnosti umělců, z nichž mnozí byli jeho přáteli (například Jan Werich). Miloš Havel se sice oženil, nicméně po krátké době přiznal svoji homosexuální orientaci a rozvedl se. Kromě světa umělců obdivoval také svět automobilů. Jako jeden z prvních v Praze vlastnil osobní vůz značky Mercedes. Jeho láska k filmu ho dovedla k založení filmových ateliérů na Barrandově, které však za války obsadili nacisté. Zakladatel filmových studií odmítl emigraci a místo toho se usilovně, mnohdy se značným rizikem, snažil o důstojný chod podniku, což se mu však dařilo jen částečně.

---

¹⁵ KEANE, J. *Politická tragedie v šesti dějstvích*. Praha, 1999, s. 47.

¹⁶ HAVEL, V. *Dálkový výslech*. Praha, 1989, s. 24.

Po válce byl obviněn z kolaborace, pronásledován a nakonec v roce 1949 zatčen při pokusu o útěk za hranice. S podlomeným zdravím i psychikou se v roce 1951 vrátil z vězení. Nakonec – pod tlakem komunistického režimu - přece jen emigroval. K Miloši Havlovi lze dodat ještě fakt, že ho měl Václav velmi rád a jeho činnost do značné míry obdivoval.

2.1.2 Školní léta

Ještě před komunistickým pučem nastoupil Václav Havel do soukromé internátní školy pojmenované Kolej krále Jiřího z Poděbrad. Tato škola, určená výhradně pro chlapce, byla založena za účelem pomoci válečným sirotkům. Zároveň si kladla za cíl vychovávat novou poválečnou elitu národa. Ještě než došlo k uzavření této internátní školy, absolvovali ji mnohé pozdější významné osobnosti: například Miloš Forman¹⁷, Ivan Passer¹⁸, Pavel Fierlinger¹⁹ a bratři Mašínové²⁰. Do této školy také později nastoupil Václavův bratr Ivan. Václav Havel z ní byl po necelých třech letech vyloučen a přítomný agent StB tuto skutečnost prý odůvodnil slovy:

*„že při budování socialismu je nezbytné zrušit veškerá privilegia a z toho zase vyplývá, že to někteří pocítí na vlastní kůži, zkrátka když se kácí les létají třísky“.*²¹

Po nedobrovolném a předčasném odchodu ze školy se Havel protloukal různými vzdělávacími zařízeními. Zkoušel se vyučit tesařem, čehož však musel zanechat kvůli sklonu k závratím. Uplatnil se jako laborant a zároveň při zaměstnání vystudoval večerní gymnázium, které v osmnácti letech ukončil maturitou. Několikrát se pokusil neúspěšně dostat na FAMU či na Filozofickou fakultu. Nakonec se mu podařilo nastoupit na ČVUT (obor ekonomika dopravy), humanitně založeného mladíka však tento obor ničím nezaujal a studium proto předčasně ukončil. Ve filosofickém vzdělávání pak pokračoval individuálně u rodinného přítele, filozofa Josefa Ludvíka

---

¹⁷ **Forman Miloš** (1932), původní jméno Jan Tomáš Forman, světoznámý režisér, žije v USA.

¹⁸ **Passer Ivan** (1933), scénárista, režisér českého původu, žije v USA.

¹⁹ **Fierlinger Pavel** (1936), narozen v Japonsku, emigroval do USA jeden z nejúspěšnějších filmových animátorů v USA.

²⁰ **Mašínové Ctírad a Josef** (1930 a 1932), synové generála Josefa Mašína, vykonávali odbojovou činnost v 2.svět. válce-vyznamenání E. Benešem, po únoru 1948 pokračovali v ozbrojeném odboji proti kom. režimu, 1953 ozbrojený útěk přes NDR do západního Berlína.

²¹ KEANE, J. *Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha, 1999, str. 62.

Fischera²². Diskuse s tímto intelektuálem spoluvytvářely Havlovo budoucí duchovní i občanské směřování.

2.2 POČÁTKY VEŘEJNÉHO PŮSOBENÍ

V roce 1952 Václav Havel kolem sebe shromáždil skupinu stejně starých přátel. Podle data jejich narození si začali říkat **Šestatřicátníci**. PUTNA²³ tuto skupinu charakterizuje jako partu výjimečných teenenagerů s literárními, politickými a filozofickými ambicemi, kteří se záměrně separovali od literárních, politických a marxistických proudů doby nejtemnějšího stalinismu. Někteří z nich navzdory všelijakým odkladům a nesnázím později vstoupili - už ale každý sám za sebe - do českých i světových kulturních dějin.

Tato partička sedmnáctiletých chlapců - vesměs pocházejících z různorodě perzekvovaných rodin - psala o všem, co považovala hodné pozornosti. V této napůl ilegální činnosti je významně podporovali Havlovi rodiče. Otec dal časopisu název **Rozhovory 36**, Václavova matka spolupracovala na jeho výtvarné podobě. Spektrum členů oné skupiny se vyznačovalo názorovou rozmanitostí a pestrostí, což bylo charakteristickým rysem mnohých pozdějších uskupení, v nichž Václav Havel figuroval.

Mladý spisovatel se setkával i s tehdejšími velikány české literatury. S Jaroslavem Seifertem²⁴, kterému ukazoval své básnické prvotiny a s nímž diskutoval o poezii, nebo s Vítězslavem Nezvalem²⁵. Zřejmě nejvíc na něj zapůsobil Vladimír Holan²⁶, jenž mu zároveň pootevřel dveře k seznámení s pražskou nezávislou kulturní obcí.

Prvním počinem, který předznamenal Havlovo veřejné angažmá, se stal jeho projev na sjezdu Svazu spisovatelů, konaném na zámku v Dobříši v roce 1956. Tehdy

---

²² **Fischer Josef Ludvík** (1894-1973), významný český filozof, sociolog, představitel filozofického strukturalismu.

²³ PUTNA C. M., HRON J. *Rozhovory 36 Stříbrný vítr*. Praha, 2010, str. 11.

²⁴ **Seifert Jaroslav** (1901-1986), básník, spisovatel, překladatel, zakladatel poetismu, 1984 Nobelova cena za literaturu.

²⁵ **Nezval Vítězslav** (1900-1958), básník, spisovatel, překladatel, osobnost českého surrealismu, spoluzakladatel poetismu.

¹⁶ **Holan Vladimír** (1905-1980), jeden z nejvýznamnějších českých básníků a překladatelů 20.stol., autor reflexivní, meditativní lyriky. Používal novotvary, archaismy, žil samotářsky, říkalo se mu alchymista, či černokněžník literatury.

dvacetiletý mladík pronesl na onom setkání kritickou řeč na adresu časopisu Květen, který se profiloval jako platforma pro mladou literární generaci.

Havel ve svém proslovu analyzoval atmosféru a nad zmíněným periodikem vyjádřil své rozpaky:

*„Celý Květen byl jaksi divně polovičatý, nedůsledný, ba až rozpačitý či bezradný; na mé tehdejší gusto v něm bylo cosi beznadějně rozplzlého, těžkopádného, nemotorného...“.*²⁷

Zároveň poukázal na nutnost změnit postavení mladých básníků tak, aby přestali být pouze stranickými nohsledy. Jeho vystoupení bylo na tehdejší dobu velmi odvážné a stalo se podnětem k živé diskusi v plénu.

2.2.1 Vojna

V roce 1957 nastoupil Václav Havel základní vojenskou službu v Českých Budějovicích u ženistů, kam byli vesměs umisťováni jedinci, kteří byli režimu různým způsobem nepohodlní. A právě na armádní půdě se seznámil s divadlem, díky faktu, že komunistický režim kulturní činnost vojáků oficiálně podporoval. Spoluzaložil divadelní soubor, v němž se podílel na nastudování divadelní hry Pavla Kohouta **Záříjové noci**. Havel na to vzpomíná:

*„Můj velitel roty poté, co shlédl naše představení, zavolal mě do svého pokoje a sdělil mi, že jsem toho záporného Škrovánka zahrál tak přesvědčivě, že jsem mu vlastně napověděl, kým ve skutečnosti jsem, ... zbavil mě funkce pancéřovníka, kterou považoval za čestnou“.*²⁸

Další Havlova hra byla již autorská, napsal ji společně s Karlem Bryndou²⁹. Hra **Život před sebou** byla napsaná tak, aby nebyla odsouzena k zákazu ještě dřív, než se začne realizovat. Poukazovala na nedostatky a hlouposti v armádě. Záměr se autorům zdařil a zpočátku s ní sklízeli úspěchy. Později však byli odhaleni a obviněni, že si dělají z armády legraci. Už v této prvotině lze rozpoznat prvky, které později Havlovy hry proslaví.

---

²⁷ HAVEL, V. *Dálkový výslech*. Praha, 1989, s. 31.

²⁸ HAVEL, V. *Dálkový výslech*. Praha, 1989, s. 37.

²⁹ **Brynda Karel** (1935), divadelní režisér.

2.2.2 Divadelní začátky

Po skončení vojny neměl Havel jasnou představu, co bude dělat dál. Vzhledem k svému „buržoaznímu původu“ neměl mnoho možností sebeuplatnění a díky známosti svého otce s Janem Werichem³⁰ se stal kulisákem v divadle ABC. Tato příležitost byla pro Václava Havla zlomová. Nasál atmosféru divadla, která ho uchvátila a zcela pohltila. Tehdy se rozhodl, že začne psát divadelní hry. Další aktivity však směřoval spíše k nově vznikajícím malým divadlům, v nichž správně tušil větší možnost autorského sebeuplatnění.

V roce 1960 zakotvil v Divadle Na Zábradlí, kde strávil osm následujících let. Tato doba byla pro něho velmi zásadní, takřkajíc přelomová. Jak se později ukázalo, šlo o jediné období, kdy se Havel plně věnoval divadlu. Za éry Ivana Vyskočila³¹ napsal několik kratších her, což později komentoval následujícími slovy:

*„Své práci jsem se oddal téměř s pošetilým nadšením, byl jsem v divadle od rána do večera... bylo to jakési radostné omámení. Formálně jsem tam vystřídal různé funkce, od kulisáka přes osvětlovače, tajemníka, lektora, až po dramaturga“.*³²

Nástupem Jana Grossmana³³ na místo Ivana Vyskočila do pozice uměleckého šéfa souboru nastalo nové období i pro samotného Václava Havla. Stal se Grossmanovým nejbližším spolupracovníkem a elitní pražské divadlo tehdy uvedlo tři jeho hry **Zahradní slavnost**, **Vyrozumění** a **Ztížená možnost soustředění**. Spolupráce s Divadlem Na Zábradlí skončila v roce 1968 jeho odchodem.

Velkou oporou byla v Havlových začátcích jeho žena Olga³⁴, která s ním sdílela lásku k divadlu. Poznali se v roce 1956 v kavárně Slávie³⁵. Jejich vztah vyvrcholil

---

³⁰ **Werich Jan** (1905-1980), herec, dramatik, prozaik, scénárista, spoluvůrce avantgardního Osvobozeného divadla. V něm působil s Jiřím Voskovcem, od r. 1955 v Divadle ABC s Miroslavem Horníčkem.

³¹ **Vyskočil Ivan** (nar.1929), prozaik, dramatik, osobnost tzv. malých divadel, pedagog na AMU, spolupráce Jiřím Suchým, založil Divadlo Na Zábradlí.

³² HAVEL, V. *Dálkový výslech*. Praha, 1989, s. 42-43.

³³ **Grossman Jan** (1925-1993), divadelní režisér, literární a divadelní kritik, působil mimo jiné v Divadle Na Zábradlí, měl i zahraniční angažmá, po roce 1975 pouze na tzv. oblasti.

³⁴ Viz. Příloha I

³⁵ **Kavárna Slávie** – legendární kavárna, už v r. 1881 ji provozoval Václav Zoufalý, proslulá díky osobnostem veřejného života, zvláště hercům Národního divadla a dalším osobnostem - Jan Grossman, Jaroslav Seifert, Jan Zrzavý, Jiří Šlitr, atd.

v roce 1964, kdy se tajně vzali na žižkovské radnici. Svědky na skromném obřadu byli Jan Grossman a Libor Fára³⁶.

Za zmínku stojí Havlovo působení v časopise Tvář³⁷. V redakci časopisu začal Václav Havel působit v roce 1965 proto, že jako člen Svazu spisovatelů mohl aktivně zasahovat ve prospěch časopisu na oficiální úrovni. Na tuto svoji roli vzpomíná:

*„vstupem do redakční rady Tváře začalo tedy pro mne údobí bojů pro tento časopis. Bylo to údobí tisíců nekonečných debat, schůzí, hádek, byla to má privátní škola politiky“.*³⁸

Sám Havel říká, že tato aktivita znamenala i určitý vstup do politiky. Byla jakýmsi nevědomým, neplánovaným směřováním, které bude pokračovat a posune jeho životní cestu jiným směrem - od divadla blíže k politické angažovanosti.

2.3. ROK 1968

„Pražské jaro“ a léto roku 1968 znamenalo i možnost relativně svobodného cestování do „kapitalistické ciziny“, které Václav Havel využil. Se svou ženou navštívil Spojené státy americké, Velkou Británii a za kuriózních okolností také Francii. Manželé se měli původně setkat na letišti v Paříži s Pavlem Tigridem³⁹, kterého Havel toužil osobně poznat. Zde je však naprosto nečekaně zastihla vlna stávek. Tím pádem se stali hosty Pavla Tigrida a několik dnů neplánované zastávky vyplnili kromě poznávání Paříže dlouhými diskusemi. V Americe navštívil mimo jiné premiéru své hry Vyrozumění a v Londýně byl pozván do pořadu BBC.

Oázou klidu a inspirace se stala pro Havlovy jejich chalupa na Hrádečku⁴⁰. Toto venkovské stavení se stalo místem setkávání přátel, vznikalo zde mnoho Havlových

---

³⁶ **Fára Libor** (1925-1988), malíř, grafik, scénograf, kostýmní výtvarník, spolupracoval s divadlem E.F.Buriana, s Divadlem Na zábradlí, s Činoherním klubem.

³⁷ časopis vznikl na popud Jířího Gruši po 3. sjezdu Svazu spisovatelů jako časopis pro mladé spisovatele. Tento časopis působil jako „veš v kožichu“ pro oficiální literaturu, potažmo samotný Svaz spisovatelů. Jevil se jako malý ostrůvek nezávislosti, což se mnohým funkcionářům nelíbilo. Nakonec byl zakázán.

³⁸ HAVEL, V. *Dálkový výslech*. Praha, 1989, s. 71.

³⁹ **Tigríd Pavel** (1917-2003), pochází ze židovské rodiny, vl. jménem Pavel Schonfeld, konvertoval ke katolické víře, publicista, spisovatel, politik, jeden z nejvýznačnějších představitelů českého exilu, vydavatel magazínu Svědectví, nejproslulejšího českého exilového periodika.

⁴⁰ venkovský statek, který Havel zakoupil v roce 1967, se nachází nedaleko Trutnova, poblíž vsi Vlčice. Do jisté míry nahradil Havlov, jenž byl rodině zabaven při znárodnění. Za normalizace byl Hrádeček centrem různých nezávislých aktivit. Chalupu na vedlejším pozemku vlastní Havlův dlouholetý přítel,

důležitých myšlenek a textů. Uvolněná atmosféra, umocňovaná zážitky z návštěvy Západu a poslechem zahraničních desek, však byla záhy zpřetrhaná vpádem vojsk Varšavské smlouvy na naše území. Na tuto tragickou událost našich novodobých dějin Havel okamžitě zareagoval. Společně s hercem Janem Třískou⁴¹ začal působit v libereckém rozhlase. Psal různé texty, prohlášení, výzvy, které Jan Tříška předčítal. Jeho tehdejší činnost dokumentuje následující vzpomínka:

„... nápadů, jak mařit okupaci, bylo nespočitatelně. A nikdy nic nefungovalo tak jako tehdy; tiskárna byla schopna za dva dny vydat knihu...“⁴²

Sovětská okupace však pro Václava Havla znamenala konec jeho divadelních ambicí. Poté, co vstoupila v platnost vyhláška č. 99/1969 (tzv. pendrekový zákon), byla mu zakázána hra **Spiklenci**. Tato vyhláška umožňovala trestat politické prohřešky poměrně vysokými tresty. Stala se zásadním nástrojem pro likvidaci projevů nespokojenosti po dalších dvacet let. Začalo období sledování a pronásledování nonkonformních občanů pod záminkou budování socialismu s pevnou vládou jedné strany.

2.4 SEDMDESÁTÁ A OSMDESÁTÁ LÉTA

Československo vstoupilo do takzvané „normalizační éry“, tedy do období charakteristického systematickým potlačováním veškerých reforem Pražského jara. Samotný termín „normalizace“ pochází z tzv. Moskevského protokolu. Tento dokument byli nuceni pod nátlakem akceptovat zástupci československé vlády na jednáních, jež se uskutečnila v Moskvě bezprostředně po srpnovém vpádu. Naši vrcholní představitelé (s čestnou výjimkou Františka Kriegela⁴³) podepsali úmluvu, že se zasadí o normalizaci poměrů v duchu ortodoxního marxismu – leninismu. Zavázali se neprodleně obnovit vedoucí úlohu strany ve státě, znovu zavést cenzuru a potlačit veškeré opoziční organizace a nezávislé iniciativy.

---

režisér Andrej Krob, který tu dodnes pořádá každoroční „zahradní slavnosti“, věnované divadelním a hudebním produkcím. Scházejí se na nich Krobovi a Havlovi přátelé i další osobnosti naší současné kulturní scény.

⁴¹ **Tříška Jan** (1936), český herec, 1977 emigroval do USA, zde rovněž působí jako herec, mnoho divadelních a filmových rolí, např. Radúz a Mahulena, Obecná škola, Želary, Lid versus Larry Flynt.

⁴² HAVEL, V. *Dálkový výslech*. Praha, 1989, s. 97.

⁴³ **Kriegel František** (1908-1979), československý komunistický politik a lékař, člen ÚV KSČ, předseda ÚV Národní fronty ČSSR. Za odmítnutí podpisu tzv. Moskevského protokolu byl zbaven funkcí, později vyloučen z KSČ a nakonec v r. 1970 penzionován. Stal se jedním ze zakládajících členů Charty 77. Na jeho počest zřízena Cena Františka Kriegela za mimořádné zásluhy v boji za lidská práva, národní nezávislost, suverenitu a demokracii.

Oficiálním vyjádřením těchto tendencí se stalo takzvané **Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ**, zásadní dokument, který měl vysvětlit občanům všechny příčiny údajné předchozí „krize“ naší společnosti. Dokument adresně pojmenovává její viníky, kteří umožnili zrod „pravicového oportunistu“⁴⁴ – například Václava Slavíka a Čestmíra Císaře. Dokument mezi jinými jmenuje Václava Havla jako součást takzvaných reakčních sil,

*„jejichž programem byla likvidace vymožeností Února 1948 a faktická likvidace socialismu“.*⁴⁵

2.4.1 Charta 77

Václav Havel nazývá období počátku sedmdesátých let dobou mrtvolného ticha, rezignace a apatie. Pro něho samotného to znamenalo ústup do ústraní, do relativního klidu jeho usedlosti na Hrádečku. Jako nepřátelská osoba pochopitelně nebyl nikde oficiálně angažován. A právě tehdy se začalo formovat nezávislé společenství umělců, intelektuálů a dalších nonkonformních občanů, scházející se mimo jiné právě na Havlově venkovské chalupě. Společně si předčítali své texty, pořádali různé oslavy, koncerty, tematická setkání i recesistické akce a především svobodně diskutovali.

Počátky zrodu Charty 77⁴⁶ se datují od počátku roku 1976 a souvisí se zatčením členů skupiny Plastic People of the Universe⁴⁷. Václav Havel inicioval akci na jejich podporu a obranu. Nebezpečnost situace viděl především v kriminalizování jakéhokoliv odklonu od oficiálních kulturních a politických názorů. Sílicí kontakty nezávisle uvažujících občanů z různých proudů a skupin vyústili ve známé prohlášení Charty 77. Havel se (spolu s Jiřím Hájkem⁴⁸ a Janem Patočkou⁴⁹) stal jedním z trojice prvních mluvčích této občanské iniciativy.

---

⁴⁴ *Poučení z krizového vývoje* [online]. Praha : oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ, březen 1971, [cit.2010-10-25]. Dostupný z WWW: <<http://web.quick.cz/pr/history/pouceni.htm>>.

⁴⁵ *Poučení z krizového vývoje* [online]. Praha : oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ, březen 1971, [cit.2010-10-25]. Dostupný z WWW: <<http://web.quick.cz/pr/history/pouceni.htm>>.

⁴⁶ **Charta 77**(1977-1992), volná, neformální a otevřená iniciativa, spojující občany, kteří protestovali proti porušování lidských práv a svobod. Sdružovala lidi odlišných povolání, politických názorů, víry.

⁴⁷ **The Plastic People of the Universe**, pražská undergroundová skupina, zakladatel Milan „Mejla“ Hlavsa, umělecký vedoucí – Ivan Martin Jirous, komunistickou mocí pronásledována, zakázaná činnost, znovu povolena v r. 1987.

⁴⁸ **Hájek Jiří** (1913 – 1993), československý politik, diplomat, člen ÚV KSČ, protestoval proti okupaci v Radě bezpečnosti OSN – vyloučen z KSČ, mluvčí Charty 77, spoluzaložil Československý helsinský výbor.

KRISEOVÁ⁵⁰ v Havlově životopisu poznamenává, že Charta byla v podstatě Havlovo dítě, ačkoliv on sám byl ve vzpomínkách na její vznik zdrženlivější. Podle jejího svědectví chodil za lidmi, o nichž předpokládal, že pochopí smysl této akce, a zároveň si budou vědomi rizik, jež podpis tohoto dokumentu vyvolá. Mnohým známým údajně podpis Charty rozmlouval se slovy, ať zvaží ona rizika v souvislosti s jejich dětmi či prací. Každému potencionálnímu signatáři či sympatizantovi zdůrazňoval, aby při eventuálních výsleších tvrdil, že text Charty má právě od něj.

Charta 77 vzbudila masivní zájem zahraničních sdělovacích prostředků a Václav Havel se stal v mezinárodním kontextu velmi populární a často citovanou osobností. Reakce vládnoucí garnitury v tehdejší Československu přišla vzápětí. Václav Havel byl lživě obviňován a osočován. KSČ proti němu prostřednictvím svých zmanipulovaných spolupracovníků zahájila štvavou kampaň v oficiálních sdělovacích prostředcích. Nenávistná režimní propaganda vnucovala národu obraz Václava Havla jako zhýčkaného buržoazního synka a nezodpovědného povaleče, žijícího z peněz západních špionážních centrál. Je na místě poznamenat, že podle vyjádření lidí z jeho okolí role veřejně známého občana Havla těšila a byla mu příjemná. Brzy po zveřejnění prohlášení se stalo z bytu Havlových v Dejvicích jakési improvizované tiskové středisko, kde byli přijímáni zahraniční novináři.

2.4.2 Období věznění

V souvislosti s aktivitami kolem Charty 77 se také zintenzivnila činnost, kterou vůči Václavu Havlovi vyvíjela Státní bezpečnost. Začalo mnohaleté martýrium sledování, domovních prohlídek, výslechů a krátkodobých i dlouhodobých věznění. 4. ledna 1977 byl Havel zatčen a strávil několik měsíců ve vyšetřovací vazbě. Tuto novou zkušenost nesl psychicky velmi těžce. Popisuje ji jako depresivní prázdnotu a beznadějnou vnitřní osamělost. Tento zážitek později zrekapituloval:

„První dny po návratu jsem byl ve stavu, který by asi každý blázelec světa považoval za dostatečný důvod k mému přijetí. Nekonečné zoufalství se snoubilo se

---

⁴⁹ **Patočka Jan** (1907 – 1977), jeden z nejvýznamnějších českých filozofů, představitel fenomenologie, ovlivnil mnoho svých žáků, zejména v kruzích nezávislé inteligence a disentu, signatář a mluvčí Charty 77, po mnohahodinovém výslechu na StB zemřel v březnu 1977 na mozkovou mrtvici.

⁵⁰ KRISEOVÁ, E. *Václav Havel, Životopis*. Praha, 1991, s. 78.

všemi banálními příznaky postvěžeňské psychózy včetně bláznivé euforie; ta euforie byla zesilována zjištěním, že venku je všechno úplně jinak, než jsem si myslel...“.⁵¹

Další Havlovo zadržení proběhlo během snahy skupiny disidentů navštívit ples železničářů. Strávil několik týdnů ve vazební věznici v pražské Ruzyni, odkud byl nakonec propuštěn bez konání procesu. V roce 1978 se podílel na vzniku iniciativy VONS⁵², na niž totalitní režim o rok později reagoval nechvalně proslulým soudním procesem.

K zásadním aktivitám patřila setkání českých a polských disidentů na česko – polských hranicích. Schůzek proběhlo několik a vyústily ve společné prohlášení ohledně porušování lidských práv ve východní Evropě. Pro Havla osobně to znamenalo začátek trvalého přátelství s Adamem Michnikiem⁵³, Jackem Kuroněm⁵⁴ a dalšími polskými nezávislými aktivisty.

Havel na toto zvláštní, téměř dobrodružné a mnohdy nebezpečné období vzpomíná:

„Byla to vzrušené doba policejních přepadů, úniku ostrahám, plížení se lesy, skrývání se v konspirativních bytech, domovních prohlídek a dramatického pálení či pojídání různých dokumentů...“.⁵⁵

V roce 1978 napsal esej Moc bezmocných, označovanou za jeden z jeho nejlepších textů. Státní bezpečnost Havla mezitím pronásledovala s rostoucí zákeřností. V určitých obdobích byl permanentně sledován a hlídky před dveřmi jejich bytu v Dejvicích byly neustále v pohotovosti. Manželé Havlovi neunikli perzekucím StB ani na Hrádečku. Ve stráni naproti jejich obydlí byl pro jeho strážce vybudován obskurní domeček na „muřích nohách“, který Havlovi žertovně označili za lunochod. Estébácké šikany se projevovaly i v útocích na jejich soukromí: při jedné z tajných návštěv domu

---

⁵¹ HAVEL, V. *Dálkový výslech*, Praha, 1989, s. 125.

⁵² **Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných**, založen v r. 1978, cílem bylo sledovat a zveřejňovat případy lidí, kteří byli kvůli svému přesvědčení a názorům vystaveni stíhání.

⁵³ **Michnik Adam** (nar.1946), polský historik, publicista, esejista, spoluzakladatel KOR (Komitet Obrony Robotników), člen hnutí Solidarita, r.2003 Řád TGM III.tř.

⁵⁴ **Kuroň Jacek** (1934-2004), významný polský intelektuál, disident, politik, spoluzakladatel KOR, člen hnutí Solidarita.

⁵⁵ KRISEOVÁ, E. *Václav Havel Životopis*, Praha, 1991, s. 102.

v něm estébáci ucpali veškeré odpady, jindy Havlovi záměrně poškodili jeho auto. Kriseová na onu dobu vzpomíná:

*„Esenbáci v civilu a estébáci, kteří je pořád doprovázeli, byli na Hrádečku jako doma. Když se nudili, házeli klacíky Ajdě a Goldě, Havlovým kníračům. To Olga zvláště špatně nesla. Všichni sousedé byli varováni, aby se s Havlovými nescházeli a aby jim v ničem nepomáhali“.*⁵⁶

Havlovo nejdelší věznění předznamenalo v květnu 1979 zadržení všech členů VONSu, kterým bylo sděleno obvinění z trestného činu podvracení republiky. Ve vazbě byla Havlovi nabídnuta možnost vycestování do USA, kterou však jednoznačně odmítl kvůli důvodným obavám, že by se nemohl vrátit zpět. V říjnu byl odsouzen na čtyři a půl roku nepodmíněně a svůj trest nastoupil do věznice v Heřmanicích. Svůj druhý pobyt ve vězení nesl mnohem lépe - byl na něj připraven jak po psychické, tak fyzické stránce. Po předchozích zkušenostech kladl důraz hlavně na udržení dobrého zdravotního stavu.

Během mnohaměsíčního pobytu za mřížemi vznikají známé **Dopisy Olze**, později vydané v samizdatu a po revoluci i oficiálně. Šlo o koláž každodenních postřehů a reakcí na dopisy od nejbližších, ale zároveň o soubor svým způsobem unikátních filozofických úvah. Dopisy byly určeny nejen pro Havlovu manželku Olgu, ale jejím prostřednictvím i pro širší okruh přátel. Někteří z nich patřili do volného sdružení **Kampademie**⁵⁷. Havlovy dopisy byly psány s vědomím, že budou pravděpodobně publikovány.

Havlův několikaletý pobyt ve vězení byl nečekaně ukončen v lednu 1983, kdy onemocněl komplikovaným zápallem plic. V obavách moci z možných následků zmíněné choroby byl Havel propuštěn a přemístěn do nemocnice.

*„Měsíc v nemocnici Pod Petřínem byl asi nejkrásnějším měsícem mého života. Zbaven tíhy vězení, ale ještě neobtěžkán tíhou svobody, žil jsem si tam jako král“.*⁵⁸
zavzpomínal na toto období.

---

⁵⁶ HAVEL, V. *Dálkový výslech*. Praha, 1989, s. 126.

⁵⁷ **Kampademie** – „**Akademie na Kampě**“ filosofické sdružení, jehož členy byli I.M.Havel, Zdeněk Neubauer, Radim Palouš, Martin Palouš, Daniel Kroupa, Tomáš Halík, Pavel Bratinka ...

⁵⁸ HAVEL, V. *Dálkový výslech*. Praha, 1989, s. 141.

2.4.3 Život na svobodě

Návrat do normálního života však pro něj ani pro jeho nejbližší nebyl snadný. Jeho tehdejší duševní rozpoložení věrohodně vystihuje hra *Largo desolato*, v níž mimo jiné podrobně popisuje svůj postvěžeňský syndrom.

V srpnu 1985 podnikl se svou přítelkyní Jitkou Vodňanskou prázdninovou cestu po českém venkově. Během ní se chtěl setkat s přáteli a zároveň vyzkoušet „bdělost“ Státní bezpečnosti vůči vlastní osobě. Z dokumentů StB vyplývá, že Václava Havla a jeho přátele během jediného týdne sledovalo kolem tří stovek policistů. Během svého putování byl dvakrát zadržen, proběhlo také několik domovních prohlídek. Tato absurdní prázdninová epizoda je zrekapitulována v dokumentu **Václav Havel jede na dovolenou** režiséra Jana Nováka.

2.4.4 Konec osmdesátých let

V lednu 1986 se Václav Havel stal laureátem Ceny Erasma Rotterdamského⁵⁹. Tu za něj převzal jeho přítel Jan Tříska, který pronesl i děkovnou řeč. Mezitím byl stále více vtahován do politiky vzhledem ke své rostoucí autoritě v disentu i v souvislosti se stupňovaným zájmem některých západních politiků o kontakty s československou opozicí.

Konec osmdesátých let znamenal mírné uvolnění poměrů což způsobilo, že se s Havlem začali veřejně stýkat i odvážnější lidé z takzvané „šedé zóny“. V létě 1988 se prominentní disident objevil na pódiu během letního folkového festivalu v Lipnici, kde byl bouřlivě přijat přítomnými návštěvníky. Po mnoha letech tu pronesl krátkou zdravici na veřejnosti. Na jaře následujícího roku se objevil i na hudebním festivalu Bratislavská lyra, kde se o skandál postarala americká zpěvačka Joan Baez⁶⁰, která přímo z pódia vyslovila uznání jemu i Chartě 77.

Mezitím v prosinci 1988 promluvil na první (a až do listopadu 1989 jediné) oficiálně povolené manifestaci na Škroupově náměstí. Den předtím se uskutečnila

---

⁵⁹ **Cena Erasma Rotterdamského**- je udělována každoročně osobnosti, nebo instituci za mimořádný přínos pro evropskou kulturu – viz. PŘÍLOHA IV.

⁶⁰ **Baez Joan** (nar.1941), americká folková zpěvačka, politická aktivistka.

památná snídaně s Francoisem Mitterandem⁶¹, kam byl Havel pozván spolu s několika dalšími zástupci nezávislých iniciativ. V lednu 1989 proběhla na pražském Václavském náměstí série masových demonstrací, známá jako „Palachův týden“, jež odstartovala řetěz dalších protirežimních protestů. Václav Havel byl na Václavském náměstí zatčen a odsouzen k trestu osmi měsíců nepodmíněně. Na nátlak české i zahraniční veřejnosti byl ale v květnu podmíněčně propuštěn a brzy poté se stal iniciátorem petice **Několik vět**⁶².

2.5 SAMETOVÁ REVOLUCE

Během památného pátku 17. listopadu pobýval Václav Havel na Hrádečku, odkud se vrátil hned v sobotu na naléhání své manželky a přátel. Okamžitě se zapojil do víru tehdejších událostí, jež předznamenala stávka divadelníků a studentů. Stal se iniciátorem a spoluautorem úvodního prohlášení Občanského fóra⁶³. Začal kolotoč vyjednávání s vládou Ladislava Adamce⁶⁴, jehož vyústěním bylo odstoupení vlády, jmenování dvou nových a posléze i Havlova nominace na post prezidenta republiky. Jeho nominace nebyla ovšem tak jednoznačná, jak se dnes může zdát. Začaly se ozývat hlasy, že není široké veřejnosti dostatečně známý. Z úst některých jeho spolupracovníků navíc zazněly obavy, zda bude pro národ ve vrcholném postu přijatelný.

Při jednáních byla zmiňovaná další jména možných kandidátů, například Miroslava Kusého⁶⁵. Zdeněk Jičínský⁶⁶ navrhoval Alexandra Dubčeka⁶⁷, Petr Pithart⁶⁸ Ladislava Adamce atd. Václav Havel musel začít o svou kandidaturu bojovat především

---

⁶¹ **Mitterrand Francois** (1916- 1996), francouzský politik a státník, první socialistický prezident od vzniku 5. Republiky.

⁶² **Několik vět** – provolání z června 1989, polemizující s omezováním svobody a neudržitelnou politikou KSČ, do podzimu téhož roku je podepsalo kolem 40 tisíc občanů.

⁶³ **Občanské fórum** - vzniklo 19.11.1989 v pražském Činoherním klubu jako široká platforma nezávislých občanských iniciativ s cílem vést dialog s představiteli komunistické moci. Jediným předsedou OF byl v roce 1990 zvolen Václav Klaus, v roce 1991 došlo k definitivnímu rozštěpení OF na standardní politické strany.

⁶⁴ **Adamec Ladislav** (1926-2007), komunistický funkcionář, český premiér 1987-1988, československý premiér 1988-1989.

⁶⁵ **Kusý Miroslav** (nar.1931),slovenský politolog, filozof, publicista, pedagog, bývalý politik, zakladatel Slovenského Helsinského výboru.

⁶⁶ **Jičínský Zdeněk** (nar. 1929), právník, publicista, politik, poslanec 1996-2010.

⁶⁷ **Dubček Alexandr** (1921-1992), československý politik, hlavní osobnost Pražského jara, 1989-1992 předseda posl.sněmovny, zemřel při autonehodě.

⁶⁸ **Pithart Petr** (1941), signatář Charty 77, politik, člen KDU-ČSL, předseda vlády, předseda, místopředseda Senátu.

prostřednictvím médií. Stejně důležité bylo přesvědčit paní Olgu, která se roli první dámy zprvu intenzivně bránila.

2.6 PREZIDENT

2.6.1 Československý prezident

Po mnoha spletitých jednáních se Václav Havel stal 29. 12. 1989 prezidentem ČSSR. Nastalo hektické porevoluční období, spjaté se zásadní proměnou dosavadního politického systému i s novou mezinárodní orientací naší země. Všichni noví představitelé se museli učit takříkajíc za pochodu, neboť postrádali znalosti z oblasti vedení státu i jeho správy. Začínaly zaznívat i první výtky na Havlovu adresu. Někteří přátelé mu vyčítali odtažitost a izolaci, do níž se podle jejich mínění dostával. Začalo se mluvit o jeho „zákonu oligarchie“. Sám Václav Havel tehdy sebekriticky poznamenal:

„Ocitám se ve světě výhod, výjimek, protekcí. Ve světě prominentů, kteří už pomalu nevědí, kolik stojí tramvajová jízdenka či máslo, jak se vaří káva, jak se řídí auto a jak se telefonuje...“⁶⁹

Otázka, zda byly zmíněné výtky na jeho adresu pravdivé, či zda v nich často nešlo o pouhé subjektivní pocity Havlových bývalých kamarádů, trpících pocity nedocenenosti, by stála za zvláštní úvahu.

5. července 1990 se stal Václav Havel znovu prezidentem. Do vrcholného postu ČSFR byl tentokrát zvolen demokraticky ustanoveným Federálním shromážděním.

2.6.2 Český prezident

Václav Havel vzhledem očekávanému rozpadu Československa rezignoval na funkci prezidenta v létě roku 1992. V únoru následujícího roku byl opět zvolen Poslaneckou sněmovnou do vrcholné funkce a stal se prezidentem České republiky.

Toto Havlovo prezidentské období je poznamenáno několika zásadními událostmi. První tragédií byla smrt prezidentovy ženy Olgy počátkem roku 1996. Další komplikace souvisely se sérií zdravotních problémů, jež Václava Havla postihly. Koncem roku 1996 onemocněl zápallem plic, později diagnostikovaným jako zhoubný nádor. Následovala operace provázená vážnými pooperačními komplikacemi. To vše se

---

⁶⁹ KEANE, J. *Václav Havel Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha, 1999, s. 308.

odehrávalo během jednání o vstupu ČR do NATO, jež měla pro naši zemi zásadní význam.

Po boku nemocného prezidenta se začala objevovat herečka Dagmar Veškrnová, která se v lednu 1997 stala jeho druhou manželkou. Tento sňatek byl zpočátku přijat vcelku příznivě, některé pozdější kontroverzní skutky nové první dámy však vyvolaly nevoli mezi veřejností i mezi některými Havlovými spolupracovníky a ve svém důsledku přispěly ke ztrátě jeho popularity. V polovině dubna 1998 se Havel znovu ocitl ve smrtelném ohrožení: během jeho dovolené v Rakousku došlo u něho k perforaci tlustého střeva a prezident musel znovu podstoupit náročnou operaci.

Přes veškeré zdravotní komplikace a osobní problémy byl Václav Havel znovu zvolen hlavou státu, tentokrát nejtěsnějším počtem hlasů. Rok 1998 je opět poznamenán sérií jeho zdravotních problémů spojených s jeho úvahami o abdikaci. Václav Havel nicméně toto období ustál, dovedl zemi do NATO a v únoru 2003 ukončil své třetí prezidentské funkční období .

2.6.3 Postprezidentské období

Václav Havel se po odchodu z vrcholné funkce stal soukromou osobou, nadále však výrazně ovlivňuje kulturní i politické dění v české společnosti. Podílí se na činnosti **Nadace Vize 97**, spjaté s obnovou odsvěceného kostela v centru Prahy, známého jako **Pražská křižovatka**⁷⁰. V rámci aktivit Vize 97 je u příležitosti jeho narozenin každoročně udílěna cena významným českým i zahraničním vědcům a intelektuálům.

Bývalý prezident se aktivně podílí také na pravidelném mezinárodním setkání **Forum 2000**⁷¹ a udržuje kontakty s vrcholnými politiky ze zahraničí (během jeho pražské návštěvy se například setkal s americkým prezidentem Barackem Obamou). Navštěvuje různé kulturní akce (například MFF v Karlových Varech), v posledních letech veřejně propaguje Stranu zelených, podpořil také Kaplického návrh nové Národní knihovny. Občas publikuje komentáře, či poskytuje rozhovory na aktuální témata.

⁷⁰ Bývalý kostel sv. Anny na Starém městě, odsvěcen v r. 1782, nyní mezinárodní duchovní středisko, místo pro nejrozmanitější multikulturní setkávání. Na rekonstrukci se podílela Eva Jiřičná, výzdobu tvoří díla Adrieny Šimotové, Kurta Gebauera, Bořka Šípka a dalších známých českých umělců.

⁷¹ Vzniklo ze společné iniciativy Václava Havla, Yohei Sasakawy a Elieho Wiesela. Hlavním programem je každoroční konference konaná na podzim v Praze. Cílem je pojmenovávat zásadní problémy lidské civilizace a zároveň hledat možnosti řešení konfliktů náboženských, kulturních, etnických.

Napsal divadelní hru *Odcházení*, která byla uvedena na několika českých i zahraničních scénách a kterou jako debutující režisér převedl do filmové podoby. Stejnomený film, jehož hlavní role ztvárnili Josef Abrhám a Dagmar Havlová, měl premiéru v březnu 2011 a vzbudil vlnu rozporuplných ohlasů. Jan Foll o filmovém zpracování poznamenal:

„Přiznám se, že po prvním shlédnutí jsem byl z onoho okázalého karnevalu trochu zaskočený. Mnohé jeho finesy a podtexty jsem docenil teprve poté, co jsem ho viděl podruhé... Není to samozřejmě podívaná pro každého. Ačkoli Havel napsal lepší hry a jeho film je možná až příliš zahlcený různorodými odkazy a symboly, záplavu nechápavých, či vyloženě zlomyslných reakcí si rozhodně nezaslouží.“⁷²

---

⁷² PŘÍLOHA III

3 DRAMATICKÉ TEXTY

Literární činnost Václava Havla lze rozdělit do několika oblastí - politické projevy, statě a divadelní hry⁷³, které bývají zpravidla zařazovány mezi takzvaná absurdní dramata⁷⁴. KEANE⁷⁵ ve své knize rozděluje divadelní hry do několika skupin. Jednu skupinu tvoří dle jeho názoru hry podobné názvem historickým hrám, například **Žebrácká opera**. Další skupinu tvoří hry téměř nehratelné, jakási abstraktní cvičení, k nimž lze zařadit především **Horský hotel**. Třetí skupinu tvoří takzvané politické hry, jež svým obsahem kritizují mocenské struktury. Typickými příklady jsou drama **Zahradní slavnost**, či jednoaktovka **Audience**. Toto rozdělení není však zcela výstižné a vyjadřuje spíše subjektivní postoj jeho autora.

PEHE⁷⁶ označuje už první Havlovy hry jako politické, především proto, že karikovaly totalitní režim pomocí zesměšňování jeho jazyka. Pro potřeby této práce byly vybrány divadelní hry **Vyrozumění** (1965), **Pokoušení** (1985) a **Odcházení** (2007), jež vzhledem k datu jejich vzniku tvoří jakýsi chronologický průřez celou Havlovou tvorbou.

3.1 VYROZUMĚNÍ

3.1.1 Atmosféra doby

Jedním z impulsů Havlovy zásadní hry byla snaha stranických byrokratů zlikvidovat časopis Tvář – oficiálně kvůli jeho nedostatečným kvalitám. Ozývaly se sice kritické hlasy liberálů, ti se však vyjadřovali prostřednictvím státem kontrolovaných kanálů. Havel už tehdy cítil, že celou naši společností prostupuje pokrytectví. Ve Vyrozumění popsal atmosféru strachu a podlézavosti vůči stranické „vrchnosti“ a zaútočil v něm na „úhybné myšlení“, příznačné pro většinu občanů naší země.

---

⁷³ viz. PŘÍLOHA II

⁷⁴ **Absurdní drama** - Tento žánr vznikl v druhé polovině 20.stol. Absurdní drama zobrazuje skutečnost jako nesmyslnou, vyjadřuje ztrátu lidské schopnosti dorozumět se s ostatními. Upozorňuje, že člověk je ohrožen vymoženostmi moderní civilizace, kterou sám stvořil. Charakteristické pro absurdní drama je odstranění souvislého děje a hra s deformací a devalvací jazyka, který ztratil svou původní funkci. Typickým rysem absurdních dramát je také opakování replik a jednotlivých situací. Hlavní představitelé: Samuel Beckett, Eugene Ionesco, Václav Havel

⁷⁵ KEANE, J. *Václav Havel Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha, 1999, s.109.

⁷⁶ PEHE, J. Václav Havel: *Homo Politicus* [online]. Praha : Pehe, 2005 [cit. 2010-08-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.pehe.cz/prednasky/2005>>.

Prostřednictvím popisu dění v jednom fiktivním úřadu se kriticky zamýšlí nad systémem, který potlačuje svobodné vyjadřování.

3.1.2 Děj hry

Vyrozumění je divadelní hra o dvanácti obrazech. Měla premiéru v roce 1965 v pražském Divadle Na zábradlí v Praze, režisérem inscenace byl Jan Grossman. Jde o satirické drama, které Václav Havel začal psát již v roce 1960, hru však do její finální podoby několikrát přepracovával.

„Rak o hutu d dekotu ely trebomu emusohe, vdegar yd, stro renu er gryk kendy, alyv zvyde dezu, kvyndal, fer tekynu sely. Dekto yl tre entvester Oleg gh; orka epyl y bodur deptydepe emete. Grojto af zdob yd, kyzem ner osonferte...“.⁷⁷

Děj začíná tímto podivným a zdánlivě nesmyslným textem, který připomíná nahodilé shluky písmen. Jde o text vyrozumění, které obdrží ústřední postava hry, ředitel úřadu Gross. Vyrozumění psáno v jazyce ptydepe⁷⁸, jemuž Gross nerozumí a proto se snaží vypátrat, o co vlastně jde. Dosud žil totiž v přesvědčení, že jeho úřad funguje bez problémů a lidé plní své úkoly. Navíc si myslí, že ho snad mají svým způsobem i rádi. S překvapením však zjišťuje, že za jeho zády zavedl náměstek Baláš umělý jazyk ptydepe pro zpřesnění úřední komunikace.

Gross se pustí do pátrání a postupně zjišťuje, že kromě něho ví o ptydepe úplně všichni zaměstnanci úřadu. Dozví se, že bylo založeno překladatelské středisko a ptydepové učiliště. Umělý jazyk v něm vyučuje jakýsi Perina.

Gross se snaží tuto „nákazu“ zastavit. To se mu nepodaří, navíc je sesazen a degradován do funkce pozorovatele. Potácí se v začarovaném kruhu nesmyslné mašinerie, kde úředník nemůže učinit žádný úkon bez potvrzení dalších úředníků. Systém se stává natolik složitý, až přestane fungovat úplně a úřad je paralyzován. Gross zjišťuje, že přeložení ptydepe je možné pouze tehdy, má - li ho již oficiálně přeložené. Gross to komentuje slovy:

---

⁷⁷ HAVEL, V. *Hry*. Praha, 1991, s. 47.

⁷⁸ PŘÍLOHA V.

„Čili, co se praví v našem vyrozumění, se můžeme dozvědět jen tehdy, když to víme. Cítíte ten paradox“?⁷⁹

Marie, sekretářka v překladatelském středisku si dodá odvahy a vyrozumění konečně Grossovi přeloží. V něm stojí, že inventarizace jeho úseku dopadla výborně, všechna obvinění a podezření jsou bezpředmětná. Závěrem je Grossovi sděleno doporučení, aby jakémukoliv pokusu o zavedení ptydepe zamezil.

Do sítí vlastních intrik se zamotá i Grossův náměstek Baláš. V atmosféře hrozícího skandálu přichází o post ředitele. Díky svým schopnostem z jakékoliv situace profitovat však umně převléká kabát, sám sebe jmenuje náměstkem a předává ředitelské křeslo zpět Grossovi. Podobně se zachová i učitel Perina, který včas a ve vší tichosti ptydepe zavrhne a se stejným zaujetím zavádí jiný syntetický jazyk - chorukor. Ten představuje opak ptydepe, ale má však stejný úkol – omezit nespolehlivost přirozeného jazyka, obsahujícího citová zbarvení. Gross se samozřejmě vše dovídá jako poslední a celý děj se vrací zpět na začátek.

3.1.3 Citace částí hry vztahující se k dané problematice

V této hře lze najít mnoho vět a dialogů, které poukazují na výše zmíněnou deformaci jazyka, na prázdnotu frází. Například zavádění syntetického jazyka ptydepe jako komunikačního prostředku na úřadě odráží snahu likvidovat svobodné myšlení prostřednictvím imaginárního nástroje (ptydepe). Ten vylučuje vlastní názory, potírá originalitu myšlení a naopak usiluje o stádnost.

„Ptydepe jak víte je jazykem syntetickým, budovaným na přísně vědeckém základě, s maximálně racionální gramatikou a neobyčejně rozsáhlou slovní zásobou. Je to jazyk naprosto exaktní, schopný daleko přesněji než kterýkoli běžný živý jazyk vyjádřit všechny jemné formulační finesy závažných úředních textů“.⁸⁰

V dalších pasážích hry lze vysledovat jiný problém doby – pokrytectví. Platí to třeba o dialogu Baláše s Grossem:

---

⁷⁹ HAVEL, V. *Hry*. Praha, 1991, s. 77.

⁸⁰ HAVEL, V. *Hry*. Praha, 1991, s. 55.

„Poslyš Pepku, my to spolu zase dáme všechno do pořádku! Ty máš zkušenosti z dřívějšíka – víš, jak se to dělalo, když to klapalo – já zase vím, jak by se to mělo dělat, aby to klapalo – když se spojíme, tak by v tom byl čert, aby to nešlo! Máš večer čas ... uděláme si takovej malej fárplán, abysme věděli jak na to...“⁸¹

Havel se rovněž vysmívá prázdnotě frází, které se vydávají za myšlenky s hlubším obsahem a připomínají plytká hesla tehdejší vládnoucí garnitury:

„Jsem humanista, a má koncepce vedení tohoto úřadu vychází z ideje, že každý úředník je člověk a musí být stále víc člověkem. Proto musím bojovat proti každému, kdo by chtěl tuto ideu poplivat. Boj za vítězství rozumu a mravnosti stavím nad mír za cenu jejich ztráty...“⁸²

říká Gross. Na jiném místě, v samém závěru hry vede dlouhý monolog o odcizení a hledání sebe sama, což samo o sobě zní velmi přesvědčivě, hluboce a pravdivě. Z úst uhýbavého slabocha a kariéristy Grossova typu jsou ale tato slova znehodnocena na úroveň prázdných a bezobsažných klišé.

3.1.4 Poznámka autora k Vyrozumění z roku 1983

V roce 1983, u příležitosti uvedení své hry ve vídeňském Burgtheatru napsal Havel o **Vyrozumění** obsírnou poznámku.

„Vyrozumění není přirozeně hrou o československých dějinách, ale obecným podobenstvím, které chce cosi říct o člověku a společnosti vůbec. Opírá se přitom ovšem – jak jinak – o zkušenosti, které jeho autor učinil v tomto kousku světa, v němž se narodil a v němž mu bylo osudem určeno žít...Že přitom ovšem – aniž to tušil – předpověděl budoucnost, není ovšem dílem jeho zvláštní jasnozřivosti, ale vyplývá to ze samotného zázraku toho, co rozumíme uměním, literaturou, dramatem, v nichž je autor vždycky vlastně jen médiem, skrze něž – za určitých šťastných konstelací – promlouvá cosi, co ho přesahuje: totiž pravda“⁸³

Tento text svědčí o Havlově pokoře k umění, divadlu, i světu vůbec. „Mezi řádky“ polemizuje i s některými interpretacemi svých her, jež se omezují pouze na zdůrazňování jejich protirežimních podtextů. Upozorňuje na jejich širší platnost a na možnost jejich nadčasových výkladů.

---

⁸¹ HAVEL, V. *Hry*. Praha, 1991, s. 89.

⁸² HAVEL, V. *Hry*. Praha, 1991, s. 94.

⁸³ HAVEL, V. *Do různých stran*. Praha, 1989, s. 290.

3.2 POKOUŠENÍ

3.2.1 Okolnosti vzniku

Hra **Pokoušení** vychází z faustovského tématu pokušení, z legendy o člověku, který zaprodal svou duši ďáblu. Toto mystické téma zrál v hlavě Václava Havla od věznění v roce 1977, kde napsal žádost o propuštění a Státní bezpečnost toho zneužila k negativní kampani. Nejistota, zmatek, pocity viny, paranoidní stavy z pocitu, že se chystá nějaká léčka - to všechno způsobovalo u Havla až fyzické pocity z pokoušení ďáblem. Havel po zmíněných osobních zkušenostech pochopil, že koketování se Zlem v jakékoliv podobě, pokus o nějakou dohodu či „smlouvu“ nemůže nikdy skončit vítězstvím. Člověk se nakonec vždycky cítí špatně, je podveden a ztrácí svou identitu.

Teprve na podzim roku 1985, po měsících různých konceptů a příprav v podobě četby literatury dostal Václav Havel definitivní nápad a údajně hru napsal za pouhých deset nocí. Toto zběsilé tempo se projevilo jeho totálním fyzickým i psychickým vyčerpáním. Podle svých slov tehdy unikl ďáblu ze spáru na poslední chvíli.

Jak zmiňuje KRISEOVÁ⁸⁴, hra měla premiéru ve vídeňském Burgtheatru v květnu 1986, kde se setkala s rozsáhlou škálou ohlasů - od nadšených, po velmi negativní. V tehdejší Československu bylo *Pokoušení* k dispozici pouze ilegálně – v podobě zvukové nahrávky, namluvené samotným autorem. V roce 1988 vznikla videoinscenace (v produkci nezávislého Originálního videojournalu ji režíroval Havlův přítel Andrej Krob), v níž hlavní roli dr. Foustky ztvárnil autorův bratr Ivan M. Havel.

3.2.2 Děj hry

Hra je rozdělena do deseti obrazů. Děj se odehrává v atmosféře totalitního režimu ve fiktivním vědeckém ústavu a vychází z legendy o Faustovi, který prodal svou duši ďáblu. Hlavní postavou je dr. Foustka, vážený vědec ústavu, jehož jediným úkolem je hlídat vědeckost vědy a potírat pověry. Má likvidovat všechny pavědecké disciplíny, jako je alchymie, magie, hermetismus, některé nežádoucí směry psychologie atd.

---

⁸⁴ KRISEOVÁ E. *Václav Havel Životopis*. Praha, 1991, str.132.

Foustka, intelektuál a vědec prahnoucí po poznání, potají studuje všechny zmiňované zakázané disciplíny, proti nimž v ústavu zároveň bojuje. Jednoho večera, právě v okamžiku, kdy Foustka provozuje rituál s křídovým kruhem, někdo zvoní. Zvědavost zvítězí nad strachem a Foustka pouští dovnitř podivnou ušmudlanou zapáchající existenci Fistulu, který má navíc snad padesát pod nulou, jak Foustka zjišťuje po prvním podání ruky.

Fistula se vydává za esoterika a nabídne mu své služby v podobě dalšího hlubšího poznání. Argumentuje přitom velmi logicky:

„Jako vědec sám přitom nejlépe víte, že váš boj bude o to účinnější, čím lépe budete vyzbrojen znalostí toho, proti čemu máte bojovat... Přicházím k vám jako esoterik, který má za sebou několik set úspěšných magických a theurických evokací a který je ochoten vás seznámit s některými aspekty své práce...“⁸⁵ Foustka na nebezpečnou hru přistoupí. A nevyhne se pokušení ani v milostných pletkách s mladičkou Markétkou, kterou svými hlubokými filosofickými úvahami snadno oblouzní.

Foustkovy esoterické aktivity nezůstanou v ústavu utajeny. Navíc se i on sám zásadně mění. Jak je ve hře opakovaně zdůrazněno, nikdo totiž nemůže zvítězit, ani uhrát plichtu, pustí - li se do hry se Zlem. Po prozrazení se Foustka snaží obhájit své selhání tvrzením, že jednal pro dobro věci. Obelhává sám sebe i své bližní a stává se zosobněním Zla. Ďábel v podobě Fistuly se ho sám lekne, což vyjádří poznámkou:

„Člověče, vy snad máte sto pod nulou“!⁸⁶

V závěru hry se Foustka dozví krutou pravdu. Od počátku byl sledován agentem Fistulou, oddaným služebníkem primáře. Ve své dychtivé touze po poznání neprohlédl intriky, jednoduše naletěl.

„Je to paradoxní, až teď, když jsem definitivně prohrál a mé poznání už k ničemu není, začínám tomu všemu rozumět. Fistula má pravdu: byl jsem domýšlivý blázen, který si myslel, že může z ďábla těžit a přitom se mu nemusí upsat! Jenomže ďábla jak známo, obelstít nelze“!⁸⁷

---

⁸⁵ HAVEL, V. *Hry*. Praha, 1991, s.385.

⁸⁶ HAVEL, V. *Hry*. Praha, 1991, s.422.

⁸⁷ HAVEL, V. *Hry*. Praha, 1991, s.429.

3.2.3 Poznámky ke hře

Ve své recenzi na Pokoušení píše FOLL⁸⁸, že tato Havlova hra je o struktuře společnosti založené na fízlování a šíření všudypřítomného strachu. Vypráví o rafinovanosti tehdejšího režimu, který lidi zatahoval do pastí spolupráce s tehdejší StB. Domnívá se, že tato hra karikuje nejen dobu totality, ale i politické pletichaření současnosti. Dle něj jde zároveň o tragikomedii, grotesku o povrchnosti, o upozornění na zlověstnou svůdnost podobných hrátek.

Dalším důležitým momentem v této hře je Havlova schopnost autoparodie. Ta se projevuje mimo jiné ve Foustkově vyjadřování a v jeho zdánlivě pevných postojích, prezentovaných například v rozhovoru s Fistulou:

*„Tak dost! Jsem vědecký pracovník s vědeckým názorem na svět, který zastává zodpovědnou funkci na jednom z nejexponovanějších vědeckých pracovišť... Budu nucen jednat v souladu se svým vědeckým svědomím“.*⁸⁹

Dalším Foustkovým příznačným výstupem, kde si zahrává s ušlechtilými slovy, je rozhovor s Markétkou na podnikovém večírku:

*„To všechno přece nemůže být jen tak samo sebou, ale musí se za tím skrývat jakási hlubší vůle bytí, světa a přírody k tomu, abyste byla vy, abych byl já, aby byl prostě život a na jeho zatím nám známém vrcholu lidský duch...“.*⁹⁰

Divadelní hra Pokoušení inspirovala Havlovy přátele k takzvanému „faustování“, tj. k úvahám nad archetypálním tématem ohledně kontaktů s ďáblem. Faustování se zúčastnili například Ivan M. Havel, Martin Palouš⁹¹, Pavel Bratinka⁹², Radim Palouš⁹³. Z příspěvků na toto téma byl vydán sborník, který vyšel při příležitosti Havlových padesátých narozenin. Tyto texty se později staly jedním z inspiračních zdrojů pro vznik samizdatového časopisu O divadle.

⁸⁸ FOLL. J. Soukromý archiv –recenze na hru Pokoušení, uvedenu v r.1992 Divadlem Na zábradlí, uveřejněno v v časopise Scéna r. 1992.

⁸⁹ HAVEL, V. *Hry*. Praha, 1991, s.385.

⁹⁰ HAVEL, V. *Hry*. Praha, 1991, s.388.

⁹¹ **Palouš Martin** (1950), český politik, diplomat, pedagog, signatář Charty77, spoluzakladatel OF.

⁹² **Bratinka Pavel** (1946), český politik, ministr,podnikatel, zakladatel pol.str. ODA.

⁹³ **Palouš Radim** (1924), český filosof, pedagog, signatář Charty 77, člen OF, 1990-1994 rektor UK.

3.3 ODCHÁZENÍ

3.3.1 O hře

Divadelní hra Odcházení je první Havlovou hrou po pádu totalitního režimu u nás, dokončená dvacet let po poslední hře Asanace z roku 1987. Historie Odcházení však spadá už do roku 1989, kdy ji Václav Havel začal psát, aby ji posléze kvůli výše popsaným historickým událostem uložil „do šuplíku“. Po letech se k textu vrátil a do finální podoby jej přepracoval v roce 2007, čtyři roky po svém odchodu z postu prezidenta. Odcházení obsahuje odkazy na dvě klasické divadelní hry: na Čechovo drama Višňový sad a Shakespearovu tragédii Král Lear, z nichž můžeme v textu hry nalézt přímé citáty.

Hra vypráví o střídání mocenských struktur, o odchodu jedné a příchodu druhé. Inspirací Václavu Havlovi bylo jeho vlastní „odcházení“ z prezidentského postu a předávání úřadu svému nástupci. Také Odcházení obsahuje motivy táhnoucí se napříč jeho dalšími absurdními dramaty. Zesměšňuje prázdnotu frází, které však nepronášejí totalitní aparátčící, ale současní politici, soupeřící o moc a vliv. Hra nepostrádá ani další, pro Havla typický jev - schopnost sebeironie.

3.3.2 Děj hry

Odcházení je rozděleno do pěti dějství. Hlavní postavou je Dr. Vilém Rieger, který zastával po mnoho let funkci kancléře. V současnosti o tento post přišel a musí se vyrovnat s novou situací. Zároveň musí zvládnout mnoho dalších záležitostí, počínaje odchodem z vládní vily, přes rozhovory ohledně vlastní budoucnosti, po třídění a oddělování osobních předmětů o těch, jež patří státu.

V okamžiku, kdy novinář Jack položí otázku týkající se jeho eventuálního stěhování, Rieger znejistí. On sám, ani ostatní obyvatelé vily si takovou budoucnost dosud vůbec nepřipouštěli. Návštěva Kleina vnese Riegrovi do celé záležitosti jasno. Vilu mu za rozumný peníz pronajmou za předpokladu, že podpoří nové vedení v zájmu „zachování politického klidu“ a slíbí, že toto nové vedení nebude veřejně kritizovat. Rieger nereaguje a během následujících událostí přichází postupně téměř o vše.

Poštou přijde dopis o vystěhování a přidělení náhradní garsonky kdesi na vsi. Jeho dlouholetá přítelkyně Irena přistihne Riegera v objetí mladé politoložky, udělá žárlivou scénu a dočasně odejde. Kancléře opustí i jeho tajemník Viktor. Zradí ho také dcera, která zruší původní nabídku na dočasné bydlení u nich doma. Jako pověstná třešnička na dortu působí štvavý a pomlouvačný článek v bulvárních novinách „Fuj“. Bývalý kancléř je poté dokonce odveden k výslechu.

Po návratu čeká Riegera šokující zpráva, že vila byla prodána vicepředsedovi Kleinovi. Ten odcházející obyvatele vily přijde seznámit s velkolepými plány na její přestavbu ve společensko – obchodní centrum. Velkým paradoxem se stává Kleinova nabídka Riegerovi, aby šel pracovat jako poradce jeho nového poradce Viktora. Rieger tuto ponižující nabídku přijímá a zklamaná Irena definitivně odchází. Na závěr hry přichází politoložka Bea žádat o podpis Kleina.

3.3.3 Ke hře

Ve svém nejnovějším díle nezůstává Havel dlužen ničemu, co je pro jeho divadelní tvorbu typické. Rieger se ohání zdánlivě ušlechtilými řeči, například v rozhovoru s novinářem Bobem:

*„Cítím se dobře, především proto, že mám teď daleko víc času na rodinu. Na druhé straně teprve teď vidím, kolik lidí věří v tradice, hodnoty, ideály, které jsem v jejich očích ztělesňoval a které po mém odchodu jakoby ztrácely každým dnem na vážnosti“.*⁹⁴

*„V samotném centru mého politického myšlení byl vždycky člověk. Člověk jako svobodný, šťastný a trvale se vzdělávající se občan se šťastnou rodinou“.*⁹⁵

*„Každý ví, že s korupcí bych býval pěkně zatočil, mít na to víc času. Vždyť v posledních patnácti letech to byla má priorita“.*⁹⁶

Podobně jako Rieger však mluví i jeho bezskrupulózní rival Klein. A bývalý kancléř potvrdí prázdnotu svých slov hlavně v závěru, kdy od svého nástupce přijme ponižující nabídku a svůj kompromis rádobý vznešeně zdůvodní:

---

⁹⁴ HAVEL, V. *Odcházení*. Praha, X, s. 17.

⁹⁵ HAVEL, V. *Odcházení*. Praha, X, s. 17.

⁹⁶ HAVEL, V. *Odcházení*. Praha, X, s. 49.

*„Služba vlasti je pro mě vyšší hodnotou než osobní postavení. Touto zásadou jsem se řídil celý život a nevím, proč bych z ní měl nyní slevit jen kvůli takové maličkosti, že mám mít – formálně vzato – o něco nižší funkci, než jakou jsem po dlouhou dobu zastával“.*⁹⁷

Čas od času vstupuje do děje hry sám autor prostřednictvím hlasu shůry. Z reproduktoru glosuje dění na jevišti a udílí pokyny hercům. Zároveň svým typickým humorem shazuje sebe sama a odlehčuje tak atmosféru tragikomického vyprávění:

*„Co chvíli se mi stane, že si vzpomenu na něco, co jsem zapomněl...Začíná to být vážné. Každou chvíli například zapomenu, kdo je na jevišti a kdo odešel...Může se mi klidně stát, že někdo přijde a už nikdy neodejde... Budu psát básně“.*⁹⁸

Odcházení se stalo divadelní událostí roku 2008. Podle recenze jeho nejnámější inscenace (nastudované v režii Davida Radoka v pražském divadle Archa), z pera DOLEJŠÍHO⁹⁹ bylo publikum exprezidentovi nakloněno od počátku a reagovalo na každou vtipnou repliku. Podle jeho názoru je hra lákavá pro diváky mimo jiné i proto, že v ní budou pátrat po podobnostech kancléře Riegera s autorem a hledat narážky na jeho věčného rivala Václava Klause a na další aktéry naší politické scény. Jiné ohlasy na Odcházení však s podobnými výklady polemizují. Zdůrazňují obecnější přesahy Havlovy nejnovější hry a její vnitřní souvislosti s jinými autorovými díly. Například FOLL o ní poznamenal:

*„Autorova nejnovější hra Odcházení je variací na schizofrenii bytí, přenesenou do současného postmoderního cirkusu. V něm se čechovovská jemnost mísí s upachtěným kšeftováním, povrchním žvaněním a dryáčnickým bulvárem“.*¹⁰⁰

---

⁹⁷ HAVEL, V. *Odcházení*. Praha, X, s. 79.

⁹⁸ HAVEL, V. *Odcházení*. Praha, X, s. 41.

⁹⁹ DOLEJŠÍ, V. *Havel se dočkal na premiéře Odcházení ovací vstoje* [online]. Praha : MF Dnes, 2008, 22.5. [cit. 2010-12-8]. Dostupný z WWW: < <http://www.idnes.cz/kultura> >.

¹⁰⁰ PŘÍLOHA III

4 POLITICKÉ TEXTY

Působení Václava Havla na veřejnosti je některými komentátory děleno na období divadelní, politické a disidentské. Toto rozdělení je však velmi teoretické, ve skutečnosti se zmíněné etapy prolínají. Jak říká PEHE¹⁰¹ Havel byl v každém z těchto období jak spisovatelem, tak disidentem, tak politickou bytostí. To, co ale dle něho spojuje všechna období Havlova života je skutečnost, že za všemi jeho činnostmi stála a dosud stojí politika.

4.1 PROJEV NA DOBŘÍŠI NA SETKÁNÍ MLADÝCH SPISOVATELŮ (1956)

Prvním vystoupením, kterým dal o sobě Václav Havel vědět coby kritik poměrů a osoba veřejně činná, byl jeho projev na setkání mladých českých a slovenských spisovatelů, někdy nazývaný jako „rebelantský“. Setkání se konalo na zámku na Dobříši a pořádal ho časopis Květen. Mezi přítomnými byli už tehdy známí autoři, například Pavel Kohout¹⁰², Jan Drda¹⁰³ a další. Václav Havel se mezi nimi necítil moc dobře. V té době mu bylo teprve dvacet let a neměl za sebou žádný literární počín, který by ho s přítomnými autory stavěl na roveň.

Pro přiblížení atmosféry doby je důležité zmínit neochotu KSČ uvolnit poměry po Stalinově smrti. Podle KEANA¹⁰⁴ byla strana nadále pevně odhodlaná zachovat svůj styl uplatňování moci. V Maďarsku došlo v té době k pokusu skoncovat s komunistickou nadvládou. Premiér Imre Nagy¹⁰⁵ jmenoval do vlády i nekomunisty a inicioval vystoupení Maďarska z Varšavské smlouvy¹⁰⁶. Ozbrojený zásah Moskvy znamenal krvavou okupaci, tvrdé potrestání iniciátorů vzpoury a obnovení „starých pořádků“.

---

¹⁰¹ PEHE, J. Václav Havel: *Homo politicus* [online]. Praha : Pehe, 2005 [cit. 2010-10-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.pehe.cz/prednasky>>.

¹⁰² **Kohout Pavel** (1928), český básník, překladatel, dramatik, spisovatel. V mládí obdivovatel Stalina, posléze vystřílivění a exil, stál u zrodu Charty 77, autor oceňovaného románu *Katyně*.

¹⁰³ **Drda Jan** (1915 – 1970), novinář, spisovatel, dramatik, propagátor komunistického režimu, zastával i politické funkce, v r. 1968 se postavil proti okupaci Československa sovětskými vojsky.

¹⁰⁴ KEANE, J., *Václav Havel Politická tragédie v šesti dějstvích*. Volvox globator, 1999, str. 92.

¹⁰⁵ **Nagy Imre** (1896 – 1958), maďarský reformní politik a premiér, během maďarského povstání v r. 1956 se postavil na stranu povstalců, vyhlásil neutralitu, následovalo vystoupení Maďarska z Varšavské smlouvy, ve vykonstruovaném procesu byl popraven, v roce 1989 rehabilitován, dnes národní hrdina.

¹⁰⁶ **Varšavská smlouva** (1955 – 1991), vojenský pakt evropských zemí tzv. východního bloku, smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci. Vznikla jako reakce na vstup NSR do NATO.

Mladý Václav Havel vystoupil na Dobříši s kritikou poměrů kolem časopisu Květen. Vyjádřil nespokojenost s plněním jeho funkce, výtky se týkaly i intolerance v kulturní sféře:

*„když nějaký umělecký program povýšil sám sebe na jediný možný program generace, napáchalo to v literatuře škodu, neboť tak automaticky byli odsunuti jedinci nesouhlasící s tímto programem kamsi na pomezí své generace...“*¹⁰⁷

Havel žádal větší pluralitu názorů, začlenění dalších tvůrčích proudů, které Květen doposud ignoroval, například **Skupiny 42**¹⁰⁸. Havel položil i řadu dalších, pro aparátčiky znepokojujících otázek. Poukázal na pokrytectví přítomných, kteří se tvářili, jako by chtěli napravovat předchozí chyby, ve skutečnosti však žádné reformy nemysleli vážně. KRISEOVÁ hodnotí Havlovo vystoupení jako poselství o pravdě, tehdy těžko stravitelné. Znamenalo jeden z prvních signálů od nastupující generace režimních oponentů.¹⁰⁹

4.2 DOPIS HUSÁKOVI (1975)

Text nazývaný **Dopis Husákovi**, je dalším mezníkem v Havlově politické kariéře. PEHE¹¹⁰ tento počín charakterizuje jako jeho skutečný vstup na politickou scénu. Důvodem pro napsání této kritické analýzy byla zatuchlá atmosféra normalizace, prosakující celou společností. A Václav Havel poměry ve „zkonsolidovaném“ Československu výstižně popsal a přesně analyzoval.

Takzvaná konsolidace probíhala pod taktovkou KSC a StB, prostřednictvím rozsáhlých čistek, jež předem potíraly jakýkoliv názor, odlišný od oficiální doktríny. Stranické orgány měly téměř neomezenou pravomoc. Změnou oproti období stalinismu byl způsob nátlaku na občany. Od otevřeného násilí, mnohdy teroru uplatňovaném v padesátých letech (především v politických monstrprocesech), se přešlo k rafinovanějšímu „civilizovanému násilí“. Ve všech oblastech státní správy došlo k rozsáhlým personálním změnám. Čistky se týkaly i učitelů na všech úrovních, včetně

¹⁰⁷ Havel, V. *Pochyby o programu* [online]. Praha : Knihovna Václava Havla, 1999 [cit. 2010-10-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.vaclavhavel-library.org>>.

¹⁰⁸ **Skupina 42**(1942 – 1948), umělecké sdružení, ovlivněné kubismem, futurismem, konstruktivismem, zaměřené na město a jeho způsob života, členové Josef Kainar, Jiří Kolář, Jindřich Chaloupecký, Jiří Kotalík, František Gross, Jan Kotík a další.

¹⁰⁹ KRISEOVÁ, E. *Václav Havel Životopis*. Praha, 1991, s. 20.

¹¹⁰ PEHE, J. *Václav Havel: Homo politicus*. [online]. Praha : Pehe, 2005 [cit. 2010-10-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.pehe.cz/prednasky>>.

vysokoškolských pedagogů. Obzvláště důkladné – a tím pádem mimořádně bolestné – byly čistky ve sféře kultury. Svých profesí se musela vzdát řada režisérů, herců, výtvarníků, hudebníků i popových zpěváků (například Marta Kubišová). Díla nevyhovujících spisovatelů byla vyřazena z knihoven. Zakázané knihy, jež zůstaly v soukromých knihovnách, se staly potají půjčovaným a velmi žádaným čtivem.

Veškerá moc se octla v rukách komunistických nomenklaturních kádrů, celý systém byl založený na neustále proklamované vedoucí úloze komunistické strany. Alfou a omegou pro chod země byly stranické sjezdy a jejich usnesení, podle nichž se řídilo veškeré hospodářství, včetně výroby a spotřeby. Navzdory všudypřítomným heslům o „socialistických výdobytcích“ však každodenní život občanů komplikovala shánka po „nedostatkovém zboží“. Legendárními se staly fronty před obchody s běžným zbožím všeho druhu: od masa, ovoce a jiných potravin, přes knihy a obuv, po toaletní papír a dámské hygienické potřeby.

Marxisticko – leninské fráze a praktiky aparátníků se stávaly terčem anekdot a skrytého opovržení, protestovat nahlas si však dovolil málokdo. Strach vyvolaný fyzickým lidmi, od kterých se očekávala poslušnost, kázeň a dodržování stanovených pravidel se rozprostřel celou společností. Občané se rozdělili na mlčící (vesměs pouze potichu brblající) většinu a na takzvané nepřátele socialismu – odbojnou menšinu, jež svůj nesouhlas projevovala veřejně a byla proto vytlačována na okraj společnosti.

Ve Václavu Havlovi dozrál pod tíhou této atmosféry:

„úmysl nebýt nadále už jen pasivním objektem oněch „dějin psaných vítězi“ jak říká Václav Bělohradský, ale zkusit se stát na okamžik zase trochu jejich subjektem; nečekat zkrátka pořád jen na to, co udělají oni, ale udělat naopak něco sám“.¹¹¹

4.2.1 Obsah „Dopisu“

Havel ve svém textu podrobně líčí tehdejší atmosféru v naší společnosti i její skutečné příčiny. Konstatuje, že místo údajné konsolidace je společnost v krizi a ovládá jí strach.

„Ze strachu, že přijde o své místo, vyučuje učitel věci, kterým nevěří, ze strachu o svou budoucnost je žák po něm opakuje...ze strachu, že syn, nebo dcera nebude mít

---

¹¹¹Havel. V. *Dálkový výslech*. Praha, 1989, s. 108.

při přijímání na školu potřebný počet bodů v obludném politicko-bodovacím systému, přijímá otec nejrozmanitější funkce...“¹¹²

A Havel se ptá, čeho se lidé vlastně bojí? Dospívá k názoru, že jde o existenční strach před děsivým pavoukem všudypřítomné a všemocné Státní bezpečnosti, jejíž pavučina je protkaná skrz naskrz celou společností. V ní se množí pokrytci, což je do značné míry podporováno i oficiální propagandou.

Ruku v ruce se strachem jde lhostejnost. HAVEL¹¹³ si myslí, že lidé ztratili víru v budoucnost. Zjistili, že bojovat za právo a pravdu nemá smysl a přirozeně upírají svou energii na „své“ věci – chaty, auta, jídlo... Výsledkem politiky normalizátorů je útok na integritu člověka. Havel si pokládá zásadní otázku – co se stane se společností, masírovanou vládnoucí mocí, jejímž cílem je dosáhnout poslušnosti a jakéhosi pořádku „na oko“? Podle autora musí dojít ke krizi identity a k duchovnímu a mravnímu rozvratu společnosti.

Mocným nástrojem sebeuvědomění je kultura. Kultura, okleštěná byrokratickým systémem, však neplní svou funkci. Havel¹¹⁴ tento absurdní stav nazývá „zatykačem na kulturu“ a nebezpečí vidí v jeho plíživosti a neviditelnosti. Zákazy časopisů a „černé listiny“ nepovolených děl a autorů jako by na první pohled neznamenal nic podstatného. Jiné tituly se přece běžně tisknou, prodávají a půjčují v knihovnách. Stav umrtvení společnosti ovšem nemůže podle jeho mínění trvat donekonečna. Havlův odhad budoucnosti působí téměř prorocky:

„Oč racionálnější byl tedy po léta budován onen oficiální kalendář pseudoděni, o to iracionálnější podobu mívá pak náhlý vpád skutečných dějin..., všechno jejich po léta popírané tajemství se provalí v jediné chvíli ...“¹¹⁵

Ve svém textu vyjádřil Havel své obavy z toho, co provede s národem tzv. „normalizace“. Ptá se po důsledcích onoho „znásilnění“ kultury a myšlení lidí, jež jsou zahrnání do „podzemí“ a kterým je tak znemožněná jejich přirozená existence. Zásadní

---

¹¹² Havel. V. *O lidskou identitu*. Praha, 1990, s. 20.

¹¹³ Havel. V. *O lidskou identitu*. Praha, 1990, s. 25.

¹¹⁴ Havel. V. *O lidskou identitu*. Praha, 1990, s. 34.

¹¹⁵ Havel. V. *O lidskou identitu*. Praha, 1990, s. 44.

nebezpečí vidí především ve faktu, že celý lživý systém rozvíjí v lidech jejich horší já – sobectví, pokrytectví, lhostejnost, zbabělost, strach a rezignaci.

4.3 MOC BEZMOCNÝCH (1978)

Esej **Moc bezmocných** je věnována filozofovi Janu Patočkovi¹¹⁶, jehož smrt Havla silně zasáhla. Ovlivnění Janem Patočkou a dalším filozofem Martinem Heideggerem rozpracovala ve své práci NEUDORFLOVÁ¹¹⁷. Ta Havlovi vytýká deficit demokracie v jeho politických principech, zapříčiněný podle jejího názoru právě postmoderním, neoliberálním přístupem. Dle jejích slov Havel přeceňuje jednotlivce a jeho roli v politickém systému založeném na filozofii, jejímž základem je individualistický princip. A právě proto prý zároveň postrádá smysl pro realitu, srozumitelný většině lidí a namísto toho řeší s heideggerovským zaujetím nekonkrétní, vzdálené, globální problémy.

Havel v jednom ze svých nejlepších textů uvažuje o tom, jak čelit normalizačnímu režimu. Esej vznikla v době, kdy už vyvíjela svou činnost Charta 77 a kdy blížil se zrod polské Solidarity. Konkrétním impulsem k jejímu napsání byl seminář českých a polských disidentů, na němž se probíraly problémy obou zemí a případné možnosti různých opozičních iniciativ. A právě ty naznačuje Havlův diskusní příspěvek, který se stal později klasikou.

K obsahu této pozoruhodné eseje se zajímavě vyjádřil filozof Ladislav Hejdlánek¹¹⁸:

*„...není to ani sociologie, ani psychologie, ani filosofie. Havel to dělá všechno zdravým selským rozumem...“*¹¹⁹

Havel věnuje svou úvahu zdánlivě bezmocným disidentům, jež označuje za „podobčany“. Analyzuje jejich možnosti v prostředí diktatury byrokracie. Zamýšlí se nad systémem vlády, který se vytvořil v celém východním bloku. Pro názorné vykreslení tohoto systému použil památné „podobenství“ o zelináři, který mezi cibuli

¹¹⁶ **Patočka Jan**(1907-1977), významný český filozof

¹¹⁷ NEUDORFLOVÁ, M. L. *Václav Havel a jeho politická filozofie* [online]. Praha : Masarykův ústav AV, In Českoslovenští a čeští prezidenti. Sborník textů č. 23/2002. 2002, [cit. 2010-02-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepin.cz/docs/dokumenty/sbornik/23pdf>>.

¹¹⁸ **Hejdlánek Ladislav**(1927), český filozof, žák J. Patočky, mluvčí Charty 77, emeritní profesor ETF UK

¹¹⁹ Hejdlánek, L. *Havel je uhlík*. Praha, 2009, s. 100.

a mrkev vyvěsí heslo „Proletáři všech zemí spojte se“. Autor si klade zdánlivě prostou otázku, proč to udělal? Věří tomu heslu natolik, že se chce o ně podělit s dalšími lidmi? Havlova odpověď zní, že onen zelinář na tom hesle žádný zájem samozřejmě nemá. Do výlohy ho umístil jen proto, že se bojí a chce pohodlně přežít.

Post-totalitní systém je podle Havla prorostlý tkání přetvářky, lži a předstírání. Systém nechce po člověku, aby ideologii věřil, ale by ji toleroval.

*„Už proto však musí žít ve lži. Nemusí přijmout lež. Stačí, že přijal život s ní a v ní“.*¹²⁰

Ideologie se změnila:

*„ ve svět zdání, v pouhý rituál, ve zformalizovaný jazyk, zbavený svého sémantického kontaktu se skutečností a proměněný v systém rituálních znaků, nahrazujících skutečnost pseudoskutečností“.*¹²¹

Co se však stane s oním se zelinářem, když se jednoho dne vzbouří - přestane vyvěšovat hesla, odmítne chodit k volbám a na schůzích začne říkat, co si skutečně myslí? Jeho život se nepochybně změní. Život v pravdě bude mít za následek ztrátu místa vedoucího, snížení platu a konec možností vycestovat do zahraničí. Havel z toho vyvozuje, že je – li zásadní oporou systému život ve lži, pak musí být jeho základní hrozbou život v pravdě.

4.4 POLITIKA SVĚDOMÍ (1984)

Havlova další klíčová esej vznikla u příležitosti udělení čestného doktorátu Univerzity v Toulouse-Le Mirail 14. května 1984. Havel se v ní zamýšlí nad politickou realitou totalitní společnosti a zároveň uvažuje o jejím vztahu se sousedním svobodným světem. Ukazuje na mravní pokřivenost novodobého světa a polemizuje s jeho mocenskou byrokracií:

*„ Panovníky a vůdce jako osobnosti s konkrétní lidskou tváří, odpovědné vždy ještě nějak osobně za své dobré činy i zločiny... střídá v moderní době manažer, byrokrat, aparátčík, profesionál na manipulaci a frázi... Svého zatím nejdokonalejšího výrazu dosahuje tato neosobní moc v totalitních systémech“.*¹²²

¹²⁰ Havel, V. *O lidskou identitu*. Praha, 1990, s. 63.

¹²¹ Havel, V. *O lidskou identitu*. Praha, 1990, s. 65.

¹²² Havel, V. *Do různých stran*. Praha, 1990, s. 48.

Havel zároveň kritizuje technokraticky uplatňovanou vědu, která vytěsnila Boha a zničila vše přirozené kolem nás i v nás. Apeluje na nutnost čelit neosobní moci

„*Ideologií, Systémů, Aparátů, Umělých jazyků a Politických hesel...*“.¹²³

Upozorňuje na nutnost věřit hlasu svědomí, nestydět se za schopnost lásky, přátelství, lidství.

Autor přemítá rovněž o zásadách antipolitické politiky a o svém vztahu k ní. Pokládá se za jejího příznivce. Chápe ji jako praktikovanou mravnost, službu pravdě oproti všudypřítomným manipulacím, intrikám. Jedním dechem zároveň dodává, že jde o způsob v dnešní době těžko uplatnitelný.¹²⁴ Antipolitická politika je pro něho synonymem pro politiku zdola, politiku člověka, nikoliv bezduchého aparátu.

4.5 „RUDOLFINSKÝ“ PROJEV (1997)

Tento projev vznikl v době, kdy Havel vykonával prezidentskou funkci. Mnohými Havlovými oponenty je považován za největší chybu, které se jako prezident dopustil na domácí půdě. Rudolfinský projev má dvě části, první kritickou a druhou, kde Havel probírá svou vizi, jak z krize vybědnout.

PEHE¹²⁵ tvrdí, že hlavním důvodem jeho vzniku nebyla kritika Václava Klause, nýbrž Havlova prezidentská kandidatura. Havel údajně chtěl, aby poslanci věděli, co si myslí o situaci v zemi ještě předtím, než ho budou volit. A to i navzdory názoru některých spolupracovníků, kteří mu z taktických důvodů doporučovali, aby svůj projev pronesl až po svém zvolení do prezidentské funkce.

Rudolfinský projev vyvolal kritické ohlasy z mnoha stran. Havlovi bylo vytýkáno hlavně to, že si v něm údajně vyřizoval účty se svým věčným ideologickým rivalem Václavem Klausem. Tuto interpretaci svého projevu však Havel nesl s nelibostí a hovořil o zásadním nepochopení svého skutečného úmyslu. Po pádu Klausovy vlády však prezident nepověřil sestavením nového kabinetu premiéra, jelikož byl přesvědčen

¹²³ Havel, V. *Do různých stran*. Praha, 1990, s. 56.

¹²⁴ Havel, V. *Do různých stran*. Praha, 1990, s. 57.

¹²⁵ PEHE, J. *Kauza rudolfinského projevu* [online]. Praha : Pehe, 2003 [cit.2010-09-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.pehe.cz/clanky/2003>>.

o jednoznačném neúspěchu takového pokusu. Sestavením nové vlády pověřil Josefa Tošovského¹²⁶, který se stal premiérem úřednického kabinetu.

První část projevu - kritická¹²⁷ ukazuje na problematické oblasti naší společnosti. Havel v této souvislosti zdůraznil nutnost kultivovat mravní řád jako jediný zdroj respektu vůči pravidlům lidského soužití. Velký problém vidí ve zpychnutí mocných v kombinaci s jejich maloměšťáckým provincialismem. Kriticky se zamýšlí nad průběhem privatizace a jejími neblahými důsledky v podobě pověstného tunelování. Polemizuje i s přílišnou složitostí právního řádu jako jednoho z pilířů rozvoje společnosti. Kritice podrobuje i systém státní správy a samosprávy.

V druhé části projevu Havel nabízí svou vlastní vizi východiska z oné krize. Hovoří o občanské společnosti jako stabilizujícím prvku v případech politických zvrátů. A právě v rozvoji občanské společnosti zároveň vidí skutečný smysl politiky.

---

¹²⁶ **Tošovský Josef** (1950), český bankéř a politik, guvernér ČNB, v r. 1998 premiér, předseda Institutu pro finanční stabilitu v Basileji

¹²⁷ HAVEL. V. *Rudolfinský projev* [online]. Praha : Knihovna Václava Havla, 12.9.1997, č.záznamu: PD000001079, digitální archiv Knihovny Václava Havla, [cit 2010-11-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.vaclavhavel-library.org>>.

ZÁVĚR

Jak se prolíná Havlův divadelní svět s jeho politickým působením? Co dělá Havla oním rozporuplným fenoménem - pro někoho naprosto nepřijatelným a pro druhé bezvýhradně obdivovaným? Na tyto otázky jsme se ptali v úvodu této bakalářské práce. Jejím cílem není hodnotit Havlovu divadelní a literární tvorbu - to je úkolem divadelních, případně filmových kritiků. Jejím cílem není ani posuzovat jeho politické působení – podobné analýzy přísluší spíše historikům, politologům či politickým komentátorům. Úkolem této práce bylo na základě analýzy vybraných textů vytvořit Havlův mnohoznačný „obraz“. Představit jej jako dramatika se smyslem pro absurdní humor a zároveň jako myslitele, jenž v projevech a statích uvažuje zcela vážně.

Ukázali jsme, že mnohé repliky, z jeho divadelních her působí samy o sobě pravdivě a ušlechtilé, v kontextu dramatu, či z úst jejich postav však vyznívají prázdňě až falešně. Stejně motivy se ale stávají předmětem vážného zamýšlení v Havlových filozofujících esejích, jeho úvahách o etice a ekologii, či jeho politických proslovech o stavu naší společnosti.

Kořeny, z nichž budoucí dramatik, disident a prezident vyrůstal, sahají prostřednictvím jeho rodiny až do První republiky. Havel přirozenou cestou vstřebával názory z debat, kterých se zúčastnil od již útlého dětství. Později sám pokračoval v cestě za poznáním prostřednictvím svých kontaktů s českou kulturní elitou.

Už jeho první hry mají politický nádech. Odrážejí se v nich aktuální témata, zároveň jim ale nechybí nadčasový přesah. Zkoumáním jejich obsahu můžeme zjistit, že Václav Havel jako divadelní autor i jako politik říká v zásadě stále totéž. Trvale vystupuje jako kritik pokrytectví, bezobsažného tlachání a prázdných frází. Poukazuje na nebezpečí omezování lidské svobody, jejíž odvrácenou stránkou je stádnost a manipulovatelnost. Praktiky totalitních režimů karikuje stejně jízlivě jako politické pletichaření. Z jeho her a textů vyzařuje pokora a zároveň schopnost sebeironie.

Veřejné působení je přirozenou součástí Havlova života. Jak je v práci poznamenáno, už první Havlovy hry byly v podstatě politické a Havel byl svým vystupováním disident od počátku svého veřejného života. Něco z jeho disidentské povahy v něm zůstalo i době, kdy byl prezidentem. A právě jeho „disidentství“ občas

vyústilo v činy, jež byly podrobeny rozsáhlé kritice. Platí to především o některých amnestiích, či milostech, jež udělil během svého působení v postu hlavy státu.

Havel v celém svém díle klade důraz na člověka, jeho identitu a integritu. Opakovaně zdůrazňuje nutnost návratu k základním lidským hodnotám. Podle něho je právě jednatel základem občanské společnosti a celý systém je závislý na úrovni a způsobu jejího myšlení. Tento individualistický princip volně vychází z filozofie Martina Heideggera a Jana Patočky, kterými byl Václav Havel výrazně ovlivněn. Takový způsob myšlení a vidění člověka je Havlovi vytýkán některými jinými současnými badateli. Zdůvodňují tím paradoxně údajný Havlův nedostatek demokracie, zapříčiněný právě neoliberalním přístupem a již zmiňovaným individualistickým principem. Havel podle těchto názorů přeceňuje jednatelce a jeho roli v politickém systému. A právě proto prý zároveň postrádá smysl pro realitu, srozumitelnou většině lidí.

Krise identity jednatelce podle Havla způsobuje krizi celé společnosti. V eseji *Moc bezmocných* postavil do zásadního kontrastu konformní „život ve lži“ a disidentský „život v pravdě“ a vyvolal debatu o skutečné motivaci postojů bezejmenného zelináře.

Václava Havla vynesla do vrcholného postu souhra historických událostí v souvislosti s jeho politickou angažovaností. Dramatik Havel se stal celebritou světového formátu již dávno předtím. Jeho role dramatika a politika se ale skládají v jeden celek: dramatik Havel ve svých hrách politizuje a politik Havel v sobě nezapře dramatika. Mnohé události z období Havlova působení v prezidentské funkci nepřipomínají jednání podle standardních protokolů, ale spíš výjevy z absurdních her. Projevoval se v nich jeho všeobecně známý smysl pro řád a symboliku. Jeho dramatické vize často vybočovaly z představ o profesionálním politikovi. Zůstává otázkou, zda jeho počínání bylo až tak překvapující a nemělo být spíš očekávané. Filozoficky smýšlejícího dramatika se smyslem pro absurdní humor lze totiž obtížně vtěsnat do představ o standardním politikovi, kterým Havel v podstatě nikdy nebyl a ani být nechtěl.

Jeho eventuální politické přešlapy a státnické chyby zhodnotí čas a historikové. Václavu Havlovi však nelze upřít mravní integritu, nonkonformní nadhled, schopnost odvážných vizí a téměř mravenčí trpělivost při jejich prosazování. Patří k osobnostem, jež se svými disidentskými aktivitami zásadním způsobem zasloužily o pád komunismu a nastolení naší současné demokracie. Je jedním z mála Čechů, kterého zná celý svět, ať se to někomu líbí či nikoli.

Václav Havel se po odchodu z prezidentské funkce vrátil k dramatické tvorbě a v divadelní hře *Odcházení* zúctoval i s vlastní politickou kariérou. Zinscenoval své „odcházení“, kde znovu upozornil na zrádnost pokrytectví a prázdných frází. Opět předvedl svou schopnost sebeironického nadhledu. Vyjadřuje ho ve své bizarní závěrečné řeči kancléř Rieger:

„... Důležité je, že chci v tuto chvíli sloužit této zemi tam, kde to tato země v tuto chvíli nejvíc potřebuje a kde mohu této zemi v tuto chvíli nejvíc posloužit. Politika je služba. ...Ať žije růst! Svět je jeviště bláznů. Padají mi kalhoty! Šach“!¹²⁸

---

¹²⁸ H AVEL, V. *Odcházení*. Praha, str. 85

PŘÍLOHA I

OLGA HAVLOVÁ

(* 11. 7. 1933, Praha, † 27. 1. 1996, Praha)

první manželka prezidenta republiky

První manželka prezidenta Václava Havla, Olga Havlová roz. Šplíchalová se narodila 11. července 1933 v Praze. Vyrůstala v dělnickém prostředí pražského Žižkova. Po základní škole se vyučila v Baťově továrně, kde také později pracovala. Během padesátých let vystřídala řadu různých zaměstnání, pracovala například jako účetní nebo prodavačka. V letech 1961 – 1969 byla zaměstnána jako uvaděčka v Divadle Na zábradlí, kde v té době působil i Václav Havel.

S Václavem Havlem se seznámila již v roce 1956 a provdala se za něj po osmileté známosti v roce 1964. Od té doby provázela Olga Havlová svého manžela nejtěžšími životními zkouškami. Václav Havel o ní později často hovořil jako o své nepostradatelné životní opoře. Po potlačení Pražského jara vpádem vojsk Varšavské smlouvy do Československa vystupovala po boku svého manžela proti politické represí komunistické normalizace. Vyvrcholením této činnosti bylo v lednu 1977 publikování Charty 77. V dubnu 1979 se oba stali spoluzakladateli Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných.

Od roku 1979 se Olga Havlová podílela na vydávání *Edice Expedice*, od roku 1986 jako členka redakční rady na vydávání časopisu *O divadle* a od roku 1987 na vydávání samizdatového *Originálního videojournalu*.

CHARITATIVNÍ ČINNOST

V tradici Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných založila s přáteli z Charty 77 počátkem roku 1990 Výbor dobré vůle. V roce 1992 založila Nadaci Olgy Havlové a členové Výboru dobré vůle se stali členy její správní rady, jíž paní Olga předsedala. Hlavním cílem Výboru dobré vůle – Nadace Olgy Havlové je pomáhat lidem se zdravotním postižením, lidem opuštěným a diskriminovaným v jejich začlenění do společnosti.

K pátému výročí založení Výboru dobré vůle se paní Olga rozhodla, že Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové bude každoročně udělovat „Cenu Olgy Havlové“ osobnosti se zdravotním postižením, která se velmi zasloužila o zlepšení podmínek života lidí s postižením. Podobně jako jiné jeho aktivity, i tato cena má působit na lepší poznání života lidí s postižením, na vnímání jejich zvláštních potřeb a na integraci do společnosti.

CENY A VYZNAMENÁNÍ

Za dramaturgii a produkci Originálního videojournalu získala prémii Českého literárního fondu za rok 1989. Za svoji charitativní práci ve Výboru dobré vůle byla v Norsku vyhlášena „Ženou roku 1991“ a za práci pro děti převzala v létě 1995 v Nizozemí dětskou cenu „baronka ze Země všech časů“. V roce 1997 jí byl propůjčen Řád Tomáše Garrigue Masaryka in memoriam za vynikající zásluhy o demokracii a lidská práva.

PŘÍLOHA II

Seznam divadelních her

1960

Rodinný večer

tragédie o jednom dějství

1963

Zahradní slavnost

divadelní hra o čtyřech dějstvích, domácí premiéra 3.12.1963, Otomar Krejča, Divadlo Na zábradlí, Praha, zahraniční premiéra 2.10.1964, Schiller – Theater Berlin

1965

Vyrozumění

divadelní hra o dvanácti obrazech, domácí premiéra 25.07.1965, Jan Grossman, Divadlo Na zábradlí, Praha, zahraniční premiéra 13.12.1965, Schiller – Theater Berlin

1968

Ztížená možnost soustředění

divadelní hra o dvou dějstvích, domácí premiéra 11.4.1968, Václav Hudeček, Divadlo Na zábradlí, Praha, zahraniční premiéra 14.11.1968, Schiller – Theater Berlin

1968

Motýl na anténě

televizní jednoaktová komedie

1968

Anděl strážný

rozhlasová jednoaktová hra

1971

Spiklenci

divadelní hra o patnácti obrazech, zahraniční premiéra 8.2.1974, Theater der Stadt Baden – Baden

1972

Žebrácká opera

divadelní hra o čtrnácti obrazech na téma Johna Gaye, domácí premiéra 1.11.1975, Andrej Krob, Divadlo na tahu, Horní Počernice, zahraniční premiéra 4.3.1976, Teatro Stabile, Terst

1975

Vernisáž

divadelní jednoaktová hra, domácí premiéra 29.12.1989, R. Ráček, Váha, Brno, zahraniční premiéra 9.10.1976, Burgtheater, Vídeň

1975

Audience

divadelní jednoaktová hra, zahraniční premiéra 9.10.1976, Burgtheater, Vídeň, domácí premiéra 10.1.1990, Jiří Menzel, Činoherní klub, Praha

---

1976

Horský hotel

divadelní hra o pěti dějstvích, zahraniční premiéra 23.5.1981, Burgtheater, Vídeň, domácí premiéra 10.8.1991, Andrej Krob, Divadlo na tahu

1978

Protest

divadelní jednoaktová hra, zahraniční premiéra 17.11.1979, Burgtheater, Vídeň, domácí premiéra 15.12.1989, Hana Kofránková, MDP Praha

1983

Chyba

divadelní jednoaktová hra, zahraniční premiéra 29.11.1983, Stadstheater, Stockholm, domácí premiéra 25.10.1992, Petr Hruška, Divadlo Rokoko, Praha

1984

Largo desolato

divadelní hra o sedmi obrazech, zahraniční premiéra 13.4.1985, Burgtheater, Vídeň, domácí premiéra 9.4.1990, Jan Grossman, Divadlo Na zábradlí, Praha

1985

Pokoušení

divadelní hra o deseti obrazech, zahraniční premiéra 23.5.1986, Burgtheater, Vídeň, domácí premiéra 27.10.1990, Jan Burian, Divadlo J. K. Tyla, Plzeň

1987

Asanace

divadelní hra o pěti obrazech, zahraniční premiéra 24.11.1989, Schauspielhaus-Kleineshaus, Curych, domácí premiéra 30.3.1990, Karel Kříž, Realistické divadlo, Praha

1988

Zítřka to spustíme

historická meditace o pěti dějstvích pro scénický časopis Rozrazil

2007

Odcházení

divadelní hra o pěti dějstvích, domácí premiéra 22.5.2008, David Radok, Divadlo Archa, Praha, zahraniční premiéra 19.9.2008, Sam Walters, London's Orange Tree theatre, Londýn

---

PŘÍLOHA III

Odcházení

Havlovo klíčové drama Zahradní slavnost vrcholí geniálním monologem. *"Ten, kdo příliš je, může brzy vůbec nebýt, a ten, kdo za určité situace umí do jisté míry nebýt, může zas o to lépe za jiné situace být,"* říká Hugo Pludek v mistrně vypointované sofistice, kterou lze vztáhnout na všechno možné - od komunistických blábolů, přes politické táčky v dnešních Čechách, po existenciální úzkost ze světa, zahlceného křiklavými ikonami úspěchu. Autorova nejnovější hra Odcházení je variací na zmíněnou schizofrenii bytí, přenesenou do současného postmoderního cirkusu. V něm se čechovovská jemnost a shakespearovská duchaplnost mísí s upachtěným kšeftováním, povrchním žvaněním a dryáčnickým bulvárem.

Hlavní postava - bývalý kancléř Rieger - je zničující karikaturou intelektuálů s politickými ambicemi, včetně samotného autora. Celé Havlovo dílo lze vnímat jako parodii pravdivých myšlenek, jež se v určitých situacích mění v jalové fráze. A odcházející vladař je na diváky chrlí v opojení svou důležitostí i s hořkostí nad její ztrátou. V pojetí Josefa Abraháma přitom často vypadá jako bezděčný klaun, hlavně v okamžicích, kdy se při vlastních proslovech zakuckává do absurdního holubího vrkání. V hitlerovské tirádě o úderných komandech poodhalí zrudnost nekontrolované moci. A v závěrečném monologu, kde obhajuje svůj ponižující kompromis, se definitivně stává oportunním paňácou. To už není ochotna tolerovat ani vstřícná Irena, která ho definitivně opouští. Naplňuje se tak jeden z dalších významů mnohoznačného titulu hry.

Smutně groteskní drama o uvadající veličině líčí několik návštěv. Rieger se během nich setká s bulvárními novináři, panovačnou dcerou, éterickou ctitelkou i se svým nástupcem ve vrcholném postu. Bývalého mocnáře se všichni snaží obalamutit a tvoří tak trpce groteskní panoptikum, v němž převládá dravá bezostyšnost. Dacani z pochybného plátku vyrobí skandální reportáž, pragmatická dcera usiluje o otcův majetek, nový mocnář vtáhne svého předchůdce do vlastních čachrů. Kultivovaná obdivovatelka Riegerovi učaruje svým křehkým sex-appealem, ten však nabídne i jeho kolotočářskému nástupci. Havlova nejnovější hra tak vypráví i o ztrátě slušnosti kvůli sebestředným přetvářkám, povrchním PR technikám a podrazáckým snahám o maximální profit.

A jaké je Odcházení jako film? Přiznám se, že po prvním shlédnutí jsem byl z onoho okázalého karnevalu trochu zaskočený. Mnohé jeho finesy a podtexty jsem docenil teprve poté, co jsem ho viděl podruhé. Herecký ansámbl vesměs respektuje autorovo přání: ve svých rolích se nepitvoří a z Havlovy alegorie nedělá estrádní řachandu. Dagmar Havlová zahrála Irenu znamenitě, byť zcela jinak než výtečná Zuzana Stivínová v Radokově inscenaci na jevišti pražské Archy. Kancléřovu dlouholetou přítelkyni prodchla smířlivou nostalgií, kterou jen občas zalomí do návalů marnivosti a žárlivosti. Ukázněný je i Jaroslav Dušek v úloze samolibého Kleina a další protagonisté, patřící k tuzemské herecké extratřídě. Trochu křečovitý mi připadá snad jen patolízal Viktor v podání Oldřicha Kaisera.

Obskurně vydekorované dějiště souvisí s možná nejhlubším tématem díla. Odcházení totiž vypráví i o zániku kultury v babylónu póz a mediálních pseudoobrazů. Zdůrazňují to elegantní kostýmy s klintovskými prvky, jež však dohromady tvoří mišmaš jako na ulítlé módní přehlídce. Směs vytříbené stylovosti a tristního nepořádku zrcadlí i starosvětská vila s ohyzdným přístavkem a nikdy nevysychající louží, jež komplikuje příchody i odchody aktérů. Vynalézavě nasnímaná skládanka, v níž se umění proplétá s kýčem, noblesa s buranstvím a normalita s nonsensem, v mnohém připomíná Juráčkovu podobenství Případ pro začínajícího kata. Jeho gulliverovský hrdina putoval říší nesmyslů z místa na místo, v Odcházení se podobný blázelec točí v jediném prostoru.

Není to samozřejmě podívaná pro každého. Ačkoli Havel napsal lepší hry a jeho film je možná až příliš zahlcený různorodými odkazy a symboly, záplavu nechápavých, či vyloženě zlomyslných reakcí si rozhodně nezaslouží. V závěru se vynoří z bazénu sám autor, aby sebeironicky ocitoval svůj slavný výrok, který jeho oponenty bůhvíproč dráždí jako červený hadr. Odcházení i humbuk kolem něj lze chápat jako smutné potvrzení faktu, že pravda a láska bohužel zatím nevitězí nad lží a nenávisť. To však neznamená, že Havlovo krédo není užitečné a smysluplné. A v jeho filmu o odcházení pravdy a lásky se zračí i zoufalé volání po jejich renesanci.

Jan Foll

PŘÍLOHA IV

CENY A MEDAILE

1968

Velká rakouská státní cena za evropskou literaturu

Spolkové ministerstvo pro vzdělání a umění; Vídeň, Rakousko

Cena Obie 1967/68

porota v kategorii "nejlepší zahraniční hra"; New York, USA

1970

Cena Obie 1969/70

porota v kategorii "vynikající divadelní hra"; New York, USA

1977

Mezinárodní cena svobody pro Chartu 77

udělena Chartě 77 na Mezinárodní konferenci o svobodě; Oslo, Norsko

1979

Humanista roku

Church of Humanism šesti čs. disidentům; New York, USA

1981

Prix plaisir du Theatre 19

Paříž, Francie

1982

Cena Jana Palacha

Mezinárodní výbor na podporu Charty 77; Paříž, Francie

1984

Cena Obie 1984

porota v kategorii "významný divadelní autor"; New York, USA

1986

Cena Erasma Rotterdamského

nadace Erasmovy ceny; Rotterdam, Nizozemí

1989

Mezinárodní cena Evropské kulturní společnosti

výkonný výbor Evropské kulturní společnosti; Francie

Cena Svobody pro Chartu 77

skandinávské deníky Politiken a Dagens Nyheter; Kodaň, Dánsko

Mírová cena západoněmeckého knižního velkoobchodu

Nadace Mírové ceny; Frankfurt, Německo

Cena Olofa Palmeho

The Olof Palme Memorial Fund; Stockholm, Švédsko

Cena dr. Karla Rennera

město Vídeň; Vídeň, Rakousko

1990

Cena Louise Weissové

nadace Louise Weissové; Paříž, Francie

Medaile španělského Senátu a Sněmovny

Madrid, Španělsko

Cena za výchovu k lidským právům

UNESCO; Paříž, Francie

Cena demokracie

Mezinárodní sdružení politických poradců; Budapešť, Maďarsko

Medaile Rady Evropy

Štrasburk, Francie

Beyond War Award

Oslo-Praha-San Francisco

Cena čtyř svobod

Institut Franklina a Eleonory Rooseveltových; Middelburg, Nizozemí

Cena mezinárodní organizace Rotary

Portland, Oregon, USA

Cena demokracie

Národní nadace na podporu demokracie; Washington, USA

Mírová cena Světového liberálního svazu

Liberální internacionála, Světový liberální svaz; Madrid, Španělsko

Malapartova literární cena

sdružení Amici di Capri; Capri, Itálie

Mezinárodní knižní cena

Mezinárodní výbor pro knihu; Paříž, Francie

Zlatá medaile CISAC

Mezinárodní konfederace autorů a skladatelů; Paříž, Francie

Mezinárodní cena Simona Bolívara

UNESCO; Paříž, Francie

Mezinárodní cena míru

nadace Together to Peace; Řím, Itálie

Cena Gottlieba Duttweilera

Institut pro hospodářské a sociální studie; Rüşchlikon, Švýcarsko

Cena za politickou knihu roku

Spolek nakladatelů, knihkupců a knihovníků, Nadace Fridricha Eberta;

Frankfurt nad Mohanem, Německo

Zlatá medaile Světového kongresu Slováků

Toronto, Kanada

Cena ducha svobody

cena amerických umělců na shromáždění "Pocta Václavu Havlovi"; New York,

USA

Zlatá medaile Horní sněmovny francouzského parlamentu

Paříž, Francie

Cena Espaces 89

udělili francouzští novináři; Paříž, Francie

Cena Montegrotto

výbor pro udílení divadelní ceny; Montegrotto, Itálie

1991

Zlatá medaile U.C.L.A.

Californská univerzita; Los Angeles, USA

Cena obránce svobody

Centrum Simona Wiesenthala; Los Angeles, USA

Komenského medaile

Moravian College Bethlehem; Pensylvania, USA

Cena Svobody

výkonný výbor organizace Freedom; House New York, USA

Sonningova cena

Kodaňská univerzita; Kodaň, Dánsko

Cena Karla Velikého

společnost pro udílení ceny; Cáchy, Německo

Cena bratří Kennedyových

Společnost bratří Kennedyových; Dánsko

Cena Averella Harrimana

Mezinárodní institut pro demokracii; Washington, USA

Cena Raula Wallenberga za lidská práva

Nadace lidských práv; Washington, USA

Zlatá prezidentská medaile B'nai B'rith

Mezinárodní organizace B'nai B'rith; Washington, USA

1992

Světová cena

sdužení Citizens for the Change of World Affairs; Cedar Rapids, Iowa, USA

Pamětní medaile J. A. Komenského

komise pro oslavy výročí J. A. Komenského; Praha, Česko-Slovensko

1993

Prezidentská medaile

Univerzita George Washingtona; Washington, USA

Cena Adolpha Bentincka

společnost pro udílení ceny; Nizozemí

Cena Theodora Heusse

Nadace Theodora Heusse; Stuttgart, Německo

Cena Athinai

Onassisova nadace; Atény, Řecko

1994

Cena Indíry Gándhiové

Indira Gandhi Memorial Trust; Dillí, Indie

Medaile Svobody

organizace We the People 2000; Filadelfie, USA

Cena Jacksona H. Ralstona

Stanfordova universita; Palo Alto, Kalifornie, USA

1995

Gézská cena

Nadace Gézského hnutí odboje; Vlaardingen, Nizozemí

Katalánská mezinárodní cena

Katalánský institut středomořských studií; Barcelona, Španělsko

Medaile Jiřího z Poděbrad

Nadace Jiřího z Poděbrad pro evropskou spolupráci; Husinec

Pamětní medaile Přemysla Pittera

Nadace Přemysla Pittera a Olgy Fierzové; Praha

Cena Budoucnost naděje

Nadace Elieho Wiesela a koncern Asahi Shimbun; Hirošima, Japonsko

1996

Prsten Leonarda Franka

organizační skupina Literárních dnů ve Würzburgu; Würzburg, Německo

Pamětní medaile Jicchaka Rabina

Leah Rabinová; Izrael

Pamětní medaile Latinskoamerického parlamentu

Sao Paulo, Brazílie

Čestné vyznamenání Akademie brazilské literatury

Rio de Janiero, Brazílie

Cena Budapešťského klubu

koordináční centrum klubu světových osobností; Budapešť, Maďarsko

1997

Cena J. Williama Fulbrighta

Fulbrightovo sdružení; Washington, USA

Světová cena Cino del Duca

Nadace Simone a Cino del Duca; Paříž, Francie

Cena prince asturského

Nadace prince asturského; Oviedo, Španělsko

Cena míru a demokracie

nositelka Nobelovy ceny míru Do Aun Schan Su Ťij, jako představitelka
Národní ligy pro demokracii; Rangún, Myanmar (Barma)

Cena "za úsilí o nápravu věcí lidských"

Nadace Pangea; Praha

Medaile Karen Blixen

Dánská akademie; Kodaň, Dánsko

Cena Evropské rady pro divadlo

Mezinárodní asociace divadelních kritiků, Mezinárodní ústav středomořského divadla, Unie evropských divadel a festival v Avignonu; Paříž, Francie

1998

Vestfálská mírová cena

Hospodářská společnost Vestfálska a Lippe; Münster, Německo

Cena Skupiny univerzit Compostela

Skupina univerzit Compostela; Santiago de Compostela, Španělsko

Cena Capo-Circeo-Preis

Společnost německo-italského přátelství; Řím, Itálie

Čestná plaketa za podporu Nadace Charty 77

Nadace Charty 77; Praha

Cena Evropský státník roku

Institut pro studie Východ – Západ; New York, USA

1999

Cena první dekády deníku Gazeta Wyborcza

Cena deník Gazeta Wyborcza; Varšava, Polsko

"Open Society"

Středoevropská univerzita; Budapešť, Maďarsko

Cena sv. Vojtěcha

německá Adalbertova nadace; Bratislava, Slovensko

2000

Cena Evelyny F. Burkeyové

Cech amerických spisovatelů - východ; New York, USA

The Wild Geese Award 1999

udělena irskou obchodní a kulturní skupinou The Wild Geese Prague; Praha

Olympijská brána roku 2000

Mezinárodní olympijský výbor; Lausanne, Švýcarsko

Občanská cena

nadace Staatsbürgerliche Stiftung; Bad Harzburg, Německo

2001

Velká cena Světové akademie kultur

Světová akademie kultur; Paříž, Francie

Cena Presseclubu Concordia

svaz rakouských novinářů; Vídeň, Rakousko

Medaile míru

obec St. Ulrich bei Steyr; Rakousko

Cena přáteli Lagun Onari

baskická vláda; Viktoria – Gasteiz, Španělsko

Čestná medaile "pro meritis"

Mezinárodní výbor Mauthausen; Vídeň, Rakousko

2002

Cena za lidská práva

česká pobočka Amnesty International; Praha

Zlatý řád španělských médií

Federace asociací rozhlasu a televize Španělska; Madrid, Španělsko

Cicerova cena

Lotyšská univerzita a Lotyšská akademie věd; Riga, Lotyšsko

Cena časopisu NIKA

redakce časopisu NIKA; Praha

Řád Apoštola svobody José Martího

Kubánsko - americká národní nadace; Miami, Florida, USA

Řád Hrdinů svobody

Kubánská rada svobody; Miami, Florida, USA

2003

Medaile sv. Jiří

polský Tygodnik Powszechny; Krakov, Polsko

Občanská cena Hanno R. Ellenbogenové

Pražská společnost pro mezinárodní spolupráci; Praha

Cena svobody

International Rescue Committee; New York, USA

Velvyslanec svědomí

Art for Amnesty při Amnesty International; Dublin, Irsko

Honour of Ekotopfilm

slovenský Festival Ekotopfilm; Bratislava, Slovensko

Cena Společnosti pro vědy a umění

Společnost pro vědy a umění; Praha

Německá národní cena

Německá národní nadace; Berlín, Německo

Cena za celoživotní dílo

Malajsijská nadace pro světový mír; Kuala Lumpur, Malajsie

Cena GlobArt

sdužení GlobArt; Pernegg, Rakousko

Cena Karla Havlíčka Borovského

Institut Karla Havlíčka Borovského; Brno

2004

Cena Thálie

kolegium pro udílení ceny za celoživotní přínos divadlu; Praha

Delta Prize

University of Georgia; Washington D.C., USA

Cena Vize občanské společnosti

společnost American Friends of the Czech Republic; Washington D.C., USA

Cena za mír - Mostar 2004

Centrum pro mír a multietnickou spolupráci; Mostar, Bosna a Hercegovina

Osobnost dialogu za rok 2004

Chorvatská akademická společnost; Split, Chorvatsko

Mírová cena města Soulu

Seoul Peace Prize Committee; Soul, Korea

2005

Mezinárodní cena Vittorina Colomba

Nadace Vittorina Colomba; Albiate u Milána, Itálie

Diamantový vavřík umění

slezské regionální instituce; Polsko

2006

Cena generací

Světové demografické sdružení; St. Gallen, Švýcarsko

Brückenpreis

město Řezno; Řezno, Německo

Cena "Lidé v Evropě"

vydavatelství Verlagsgruppe; Pasov, Německo

Výroční cena za osobní přínos československé a české kinematografii

Asociace českých filmových klubů; Uherské Hradiště/Hrádeček

First Freedom Award

Rada America's First Freedom; Richmond, Virginia, USA

PŘÍLOHA V - PTYDEPE

Na žádost Jana Folla vypracoval Ivan M. Havel stať o vzniku jazyka ptydepe, jehož je skutečným autorem. Vzniklo tak jedinečné autentické svědectví vytvořené speciálně pro tuto práci.

POZNÁMKY O PREHISTORII JAZYKA PTYDEPE

Historie ptydepe se datuje od r. 1965, kdy byla v divadle Na Zábradlí uvedena hra mého bratra (dále „mb“) *Vyrozumění*, v níž tento důmyslný jazyk hraje hlavní roli (nepřímo i titulní roli, protože důležité vyrozumění je psáno v ptydepe). Vše, co se dalo před rokem 1965, lze považovat za *prehistorii* ptydepe, kterou jsem mohl zblízka sledovat, ba se jí i trochu účastnit. Bohužel v mé paměti zejí velké díry (a co je horší, občas se do nich vkrádají fiktivní události). Bohužel jsem si nevedl deník, jaký by si měli psát všichni s děravou pamětí. Proto jen pár útržků.

První útržek je moje vzpomínka z vojny, na které jsem byl (náhodou stejně jako mb) v letech 1957 až 1959. Kulturně a intelektuálně chudé vojenské prostředí jsem se jednoho dne rozhodl kompenzovat vlastní tvůrčí prací. Byla to doba, kdy v okolí mb se začlo mluvit o absurdním dramatu, a tak mě napadlo napsat divadelní hru, v níž by se mluvilo výhradně zcela nesrozumitelným jazykem, čímž bych si ušetřil starosti s vymýšlením fabule dramatu. Onen jazyk jsem nazval „ptydepe“, což je slovo, které nemělo připomínat žádné existující slovo v kterémkoliv živém jazyce. Také mělo být snadno vyslovitelné (netušil jsem, že to bude jednou anglosasy čteno „ptajdepí“).

Ostatně ani žádné jiné slovo onoho jazyka nemělo cokoliv připomínat (dnes, ve věku googlu, se ukazuje, že to byl nemožný požadavek), přičemž jsem ovšem nechtěl, aby to byli všelijaké zkomoleniny, srandičky a brepty, které by vyvolávaly banální chechtot primitivního diváka. I jména postav byla pečlivě volena podle této zásady. Dodnes se pamatuji čtyři: Xiboj, Rutvet, Tugem a Chuz (možná jich bylo víc, nevím už).

Napsal jsem ručně několik prvních stránek hry a pak mě to přestalo bavit. Dodnes to možná někde ve sklepě mám, vím jen jedno, že jsem to nikdy vědomě nevyhodil. Po návratu z vojny jsem to nicméně podstrčil mb, o němž jsem věděl, že se na vojně začal zajímat o divadlo (snad aby kompenzoval chudé vojenské prostředí). Po nějaké době, což mohl být týden, stejně jako několik let, mi mb s ledva znatelným ostychem sdělil, že to možná použije v jakési své nové hře. To mě naplnilo takovou

pýchou (nezapomeňme, že jsem byl – ostatně stále jsem – o celé dva roky mladší než on), že mě ani nenapadlo jednat o nějakých autorských právech, tím méně o honorářích (byla to doba, kdy se stále ještě psalo jen „do šuplíku“, jak se tehdy říkalo samizdatu).

Krátce na to mě mb požádal, abych pro něj napsal nějakou gramatiku či učebnici ptydepe, že by to možná taky použil (k tomu se ještě vrátím). Tou dobou totiž vznikala první verze *Vyrozumění* – tato hra (aspoň ve své první verzi) byla vlastně napsána dřív než *Zahradní slavnost* (ta byla jen dřív inscenována, totiž v roce 1963), o čemž se dějiny divadla zpravidla nezmiňují. Postavy oné první verze *Vyrozumění* se jmenovaly Xiboj, Rutvet, Tugem a Chuz (možná jich bylo víc nebo méně, nevím už – možná to byl jen Xiboj s příjmením Rutvet; rukopis první verze je pravděpodobně ztracen někde v archívu mb).

Mimochodem, Xiboj se vyskytuje ještě v jiné hře mb, totiž v *Chybě* (1983).ⁱ Lence Jungmannové se dokonce podařilo vypátrat slovo „ksiboj“ ve skeči *Ela, Hela a stop* z r. 1961ⁱⁱ aby tím doložila, že utajeným autorem skeče je mb, který dle jejího odhalení „výraz ksiboj předtím použil pro postavu (Xiboy Rutvet) z první verze *Vyrozumění*“ (viz L. Jungmannová: *Ela a Hela stopují po padesáti letech*, A2, č. 14/2009).ⁱⁱⁱ Pak by bylo možno zpřesnit okamžik seznámení mb s mým textem do intervalu mezi roky 1959 a 1961.

Vraťme se však k ptydepe. První replika *Vyrozumění* začíná slovy: „Ra ko hutu d dekotu ely trebomu emusohe, vdegar yd, stro renu er gryk kendy, alyv zvyde dezu, kvyndal fer tekynu sely.“ Právě tento začátek si dobře pamatuji, naučil jsem se ho tehdy nazpaměť, ale už nevím, zda jej mb převzal z onoho mého vojenského rukopisu, či zda jsem to psal na objednávku. Jak to teď studuji, nejsem si zcela jist, zda se do textu časem nedostaly překlipy (kdo by se byl zabýval korekturami?), mám totiž pocit, že „emusohe“ původně znělo „emusohel“, a také se mi nezdá pravděpodobné, že bych připustil stopy rýmu ve slovech „kendy“ a „sely“. Rozsahem svého (spolu)autorství ve zbytku dotyčné repliky a v ptydepových pasážích celé hry (její dnešní kanonická verze je v Torstovském vydání jeho *Spisů* a na webu^{iv}) si už nejsem tolik jist – s výjimkou slov „gh“ a „f“, která jsem i s jejich sémantickým významem vymyslel sám.

Vlastní princip jazyka ptydepe lze spojit s počátky mého zájmu o kybernetiku, konkrétně s mou znalostí knihy o teorii informace v lingvistice, jejímž autorem (nebo

ⁱ http://archi ve.vaclavhavel-library.org/kvh_search/itemDetail.jsp?id=801.

ⁱⁱ <http://www.advojka.cz/archiv/2009/14/ela-hela-a-stop>

ⁱⁱⁱ <http://www.advojka.cz/archiv/2009/14/ela-a-hela-stopuji-po-padesati-letech>

^{iv} http://archive.vaclavhavel-library.org/kvh_search/itemDetail.jsp?id=613

jedním z autorů) byl Lubomír Doležel z (dnes již neexistujícího) Oddělení kvantitativní lingvistiky v Ústavu pro jazyk český (knihu možná ještě někde mám, přesný název se nepamatuji). L. Doležel, později světově známý badatel (letos v říjnu mu bude 88), napsal stať o entropii a redundanci v jazyce též pro program prvního uvedení *Vyrozumění Na Zábradlí* (program je možná v archívu tohoto divadla). K tomu malá odbočka: v témže programu byl jako ukázka stupidního úředního jazyka přetištěn autentický text příkazu ředitele ústavu, v němž jsem tehdy pracoval. Půvabná je poslední věta: „Nebude-li tento příkaz dodržován, bude zrušen.“ Málem jsem kvůli jeho vynesení přišel o místo, možná (nevím to jistě) mě zachránil obširný omluvný dopis mb dotyčnému řediteli, kterýžto dopis je sám o sobě literárním skvostem.

Jsem si skoro jist, že přinejmenším ta část Perinovy přednášky z 2. obrazu, která začíná kritikou přirozeného jazyka, pokračuje výkladem pojmu redundance v ptydepe a končí numerickým výpočtem množství kombinací použitelných v ptydepe (totiž 17) z celkového počtu možných pětispisemných kombinací (11 881 376), je založena na mých písemných podkladech. O slovech „gh“ a „f“ jsem se již zmínil (na okraj poznamenávám, že první překladatelka do angličtiny zcela nevhodně přeložila význam slova „gh“ jako „most common“, zatímco správný překlad by samozřejmě zněl „most general“). Také si vzpomínám na svůj zcela přirozený nápad začínat výuku ptydepe od citoslovců (5. obraz).

Nepamatuji si dost dobře na genezi jazyka chorukor (11. obraz), samo slovo asi není moje (nelíbí se mi totiž), ale je docela možné, že princip podobnosti, na níž je chorukor založen, nese moje stopy. V každém případě chci zdůraznit, že všechna obecná tvrzení o entropii a redundanci jsou matematicky správná, na čemž mi tehdy velice záleželo (zda tuto správnost zachovali polovzdělaní překladatelé do světových jazyků, za to neručím). Platí to, jak se znám, i o zmíněném numerickém výpočtu, i když s odstupem času nejsem naladěný, abych to přepočítával. Pokud jde o chorukorové výrazy pro dny v týdnu, na nich ke své lítosti již žádnou zásluhu nemám.

Na závěr jedna zajímavost: heslo „ptydepe“ je podstatně lépe zpracováno v anglické Wikipedii než v české. To bych se však již dostal od prehistorie k historii a tu bych raději ponechal badatelům mladším a zasvěcenějším.

Ivan M. Havel, 8.8.2010

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literární zdroje

1. HAVEL, V. *Dálkový výslech*. Praha : Melantrich, 1989. 179 s. ISBN 80-7023-038-X.
2. HAVEL, V. *Do různých stran*. Praha : Knihovna Lidových novin, 1990. 527 s. ISBN 80-7106-000-3.
3. HAVEL, V. *Hry*. Praha : Lidové noviny 1992. 510 s. ISBN 80-7106-044-5.
4. HAVEL, V. *Projevy*. Praha : Vyšehrad, 1990. 182 s. ISBN 80-7021-069-9.
5. HAVEL, V. *Odcházení*. Praha : Respekt Publishing, 88 s. ISBN 978-80-903766-0-1.
6. HAVEL, V. *O lidskou identitu*. Praha : Rozmluvy, 1990. 397 s. ISBN 0 946352 04 6.
7. HEJDÁNEK, L. *Havel je uhlík*. Praha : Knihovna Václava Havla, 2009. 108 s. ISBN 970-80-903518-7-5.
8. KRISOVÁ, E. *Václav Havel Životopis*. Praha : Vyšehrad, 1991. 175 s. ISBN 80-7108-024-1.
9. KEANE, J. *Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha : Volvox globator, 1999. 428 s. ISBN 80-7207-308-7.
10. PUTNA, M. C., HRON, J. *Rozhovory 36 Stříbrný vítr. Výběr z tvorby šestatřicátníků*. Praha : Knihovna Václava Havla, 2010. 215 s. ISBN 978-80-903518-2-0.
11. PROROK, V. *Úvod do politologie pro distanční studium*. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2003. 114 s. ISBN 80-7194-584-6.

Elektronické zdroje

1. DOLEJŠÍ, V. *Havel se dočkal na premiéře Odcházení ovací vstoje* [online]. Praha : idnes, 2008 [cit. 2010-12-8]. Dostupný z WWW: <<http://www.idnes.cz/kultura>>.
2. HAVEL, V. *Pochyby o programu* [online]. Praha : Knihovna Václava Havla, 1999 [cit. 2010-10-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.vaclavhavel-library.org/cs/vaclav-havel/spisy/3/texty-1953-1968>>.

3. HAVEL, V. *Rudolfínský projev*, [online]. 12.9.1997, č.záznamu: PD000001079, digitální archiv Knihovny Václava Havla, [cit 2010-11-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.vaclavhavel-library.org>>.
4. NEUDORFLOVÁ, M. L., *Václav Havel a jeho politická filozofie*. In Českoslovenští a čeští prezidenti. Sborník textů č. 23/2002[online]. Praha : CEP, 2002 [cit. 2010-02-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.cep.cz/docs/dokumenty/sbornik/23pdf>>.
5. PEHE, J., *Václav Havel: Disident v politice*. [online]. Praha : Pehe, 2006 [cit.2009-02-05]. Dostupný z WWW: <<http://pehe.cz/clanky/2006>>.
6. PEHE, J., *Václav Havel: Homo Politicus* [online]. Praha : Pehe, 2005 [cit. 20.10.2010], Dostupný z WWW: <<http://www.pehe.cz/prednasky>>.
7. PEHE, J., *Kauza rudolfínského projevu* [online]. Praha : Pehe, 2003 [cit.2010-09-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.pehe.cz/clanky/2003>>.
8. *Poučení z krizového vývoje*, vydalo oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ, Praha, březen 1971, [online]. [cit. 2010-10-25]. Dostupný z WWW:<<http://web.quick.cz/pr/history/pouceni.htm>>.
